

Bakalářská práce

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA

Etnická rezidenční diferenciace Karlových Varů: cizinci a lázeňské centrum

Ethnic residential differentiation
of Karlovy Vary: foreigners and the spa center

Adam Klsák

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Vedoucí práce:

RNDr. Jana Temelová, Ph.D.

Studijní program: Geografie

Studijní obor: Geografie a kartografie

Praha, jaro 2014

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval především RNDr. Janě Temelové, Ph.D. za její odborné vedení, cenné rady a inspiraci, bez kterých by následující text vznikl jen těžko. Dále patří velký dík doc. RNDr. Martinu Ouředníčkovi, Ph.D., jemuž vděčím za pomoc s dokončením práce ve složitých chvílích, které bohužel její psaní provázely. Děkuji také svým rodičům za podporu nejen ve studiu a Jakubovi Černému za vynikající technické poradenství.

Práci bych chtěl věnovat památce doktorky Jany Temelové a jejích blízkých, kteří zemřeli při tragické autonehodě.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze dne 20. 5. 2014

.....
Adam Klsák

Abstrakt

Název práce: Etnická rezidenční diferenciace Karlových Varů: cizinci a lázeňské centrum

Autor: Adam Klsák

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Vedoucí práce:

RNDr. Jana Temelová, Ph.D.

Abstrakt: Karlovy Vary jsou v současné době městem s jedním z nejvyšších podílů cizinců na populaci v Česku. Dá se proto očekávat, že rezidenti z cizích zemí budou mít podstatný vliv na utváření sociálních prostorových struktur tohoto města. Předkládaná práce identifikuje a představuje nejvýznamnější skupiny cizinců v Karlových Varech a hodnotí prostorové vzorce rezidenční diferenciace těchto skupin na úrovni základních sídelních jednotek. Důraz je kladen zejména na koncentraci cizinců do lázeňského centra a jejich další rezidenční preference, využívané jako nástroj k interpretaci zjištěných prostorových vzorců a prohloubení poznání o stavu rezidenční diferenciace na nižší řádovostní úrovni. K naplnění cílů práce je využita kombinace kvantitativních a kvalitativních metod výzkumu. Případová studie je zasazena do teoretického rámce konceptů rezidenční diferenciace a segregace v kontextu zemí bývalého východního bloku. Nechybí ani stručná charakteristika přítomnosti cizinců a národnostních menšin na českém území či shrnutí urbanistického a sídelního vývoje zkoumaného města.

Klíčová slova: urbánní geografie, rezidenční diferenciace, cizinci, Karlovy Vary.

Abstract

Title: Ethnic residential differentiation of Karlovy Vary: foreigners and the spa center

Author: Adam Klsák

Department of Social Geography and Regional Development

Supervisor:

RNDr. Jana Temelová, Ph.D.

Abstract: Karlovy Vary is currently a city with one of the highest share of foreigners in population in Czechia. Thus, one could expect that residents from foreign countries will have a significant influence on the forming of socio-spatial structures of this city. The present work identifies and characterizes most significant groups of foreigners in Karlovy Vary and evaluates spatial patterns of these groups in the basic settlement units. Emphasis is placed on the concentration of foreigners into the spa center and their other residential preferences, used as a key to interpretation of identified spatial patterns and deepen the knowledge about the state of residential differentiation at the lower scale level. To reach the goals of present work is used a combination of both quantitative and qualitative research methods. A case study is framed within the theoretical framework of concepts of residential differentiation and segregation in the former Eastern block countries context. There is also a brief characterization of the presence of foreigners and ethnic minorities in Czechia or a summary of urban and residential development of surveyed city.

Keywords: urban geography, residential differentiation, foreigners, Karlovy Vary.

Obsah

1 Úvod	1
2 Teoretické zarámování rezidenční diferenciace	4
2.1 Rezidenční diferenciace a segregace	4
2.2 Přístupy k výzkumu diferenciace a segregace	8
2.3 Rezidenční preference a volba bydliště	11
3 Kontext výzkumu	13
3.1 Rezidenční diferenciace v kontextu zemí bývalého východního bloku	13
3.2 Rezidenční segregace v Česku	17
3.3 Národnostní menšiny a cizinci v Česku	18
4 Data a metody	22
5 Případová studie Karlových Varů a jejich lázeňského centra	26
5.1 Město Karlovy Vary	26
5.2 Charakteristiky cizinců v Karlových Varech	28
5.3 Rozmístění cizinců ve městě a hodnocení jejich koncentrace do centra	32
5.4 Rezidenční preference cizinců v Karlových Varech	39
5.4.1 Identifikace skupin cizinců aktéry	39
5.4.2 Preference lokace	41
5.4.3 Ostatní preference	44
6 Diskuze a závěr	48
Literatura	51
Další zdroje	56
A Zkratky	57
B Fotografická příloha	58
C Tabulková příloha	62

Tabulky

4.1. Přehled respondentů	25
5.1. Absolutní počty cizinců v Karlových Varech v roce 2011	28
5.2. Relativní počty cizinců v Kar- lových Varech v roce 2011	29
5.3. Cizinci v Karlových Varech podle pohlaví v roce 2011	29
5.4. Cizinci v Karlových Varech podle rodinného stavu v roce 2011	29
5.5. Charakteristiky věku popula- cí cizinců v Karlových Varech v roce 2011	30
5.6. Věková struktura cizinců v Karlových Varech v roce 2011	30
5.7. Cizinci v Karlových Varech podle nejvyššího ukončeného vzdělání v roce 2011	31
5.8. Cizinci v Karlových Varech podle ekonomické aktivity v roce 2011	31
C.1. Počty obyvatel a podíly ci- zinců v ZSJ Karlových Varů v roce 2011	62
C.2. Lokalizační kvocienty zkou- maných skupin cizinců v ZSJ Karlových Varů v roce 2011.....	64

Obrázky a grafy

4.1. Základní sídelní jednotky města Karlovy Vary a vyme- zení lázeňského centra	23
5.1. Vývoj počtu obyvatel Karlo- vých Varů podle sčítání lidu 1869-2011 a správního rozdě- lení k 1. 1. 2013	27
5.2. Podíly cizinců na ZSJ Karlo- vých Varů v roce 2011.....	32
5.3. LK pro občany Spolkové re- publiky Německo v ZSJ Kar- lových Varů v roce 2011	33
5.4. LK pro občany Republiky Ka- zachstán v ZSJ Karlových Va- rů v roce 2011	34
5.5. LK pro občany Ruské fede- race v ZSJ Karlových Varů v roce 2011	35
5.6. LK pro občany Slovenské re- publiky v ZSJ Karlových Varů v roce 2011	36
5.7. LK pro občany Vietnamské socialistické republiky v ZSJ Karlových Varů v roce 2011.....	38
5.8. LK pro občany Ukrajiny v ZSJ Karlových Varů v roce 2011.....	39
5.9. Situační plán jádra lázeňské- ho centra	43
B.1. Rezidence Vyhlídka v ulici Na vyhlídce	58
B.2. Bytové domy Rezidence Tyr- šova v Tyršově ulici	59
B.3. Rezidence Královská Vyhlíd- ka v Libušině ulici	59
B.4. Parkovací dům s apartmány v Libušině ulici	60
B.5. Bytový dům Rezidence Čer- tovka na Čertově ostrově	60
B.6. „Gated community“ u Gejzír- parku – vjezd.....	61
B.7. „Gated community“ u Gejzír- parku – ulice	61

Úvod

Karlovy Vary byly po velkou část své historie místem národnostně heterogenním a jsou známé pro svou otevřenost vůči cizincům, vyplývající z kosmopolitního lázeňského charakteru města. Před druhou světovou válkou bylo město převážně německé s nezanedbatelným českým, ale také například židovským elementem (Erbenová 2013). Okupace Sudet nacistickým Německem zapříčinila nucený odchod židovského, a částečně i českého obyvatelstva. Poválečné události potom vedly k vysídlení v sudetských oblastech do té doby majoritní německé společnosti – tedy vůbec nejzásadnější změně v etnickém složení obyvatelstva celého státu (Čermák, Janská 2011). Tato změna měla na Karlovy Vary, jedno z nejvýznamnějších center sudetské oblasti, zřetelný vliv. Následující léta se nesla v duchu dosídlování československými občany z vnitrozemí a později v souladu s trendem celé socialistické střední a východní Evropy docházelo k etnické homogenizaci města (Sýkora 1999, Čermák, Janská 2011).

Obrat ve stavu relativní etnické homogenity nastal až po znovunastolení demokracie a tržního systému, kdy se Česko po dlouhých letech izolace a převahy odlivu obyvatelstva stalo zemí imigrační (Drbohlav 2011). Otevření hranic země a zapojení do globálních struktur způsobilo, že se atraktivní centra českých měst brzy po sametové revoluci stala předmětem zájmu podnikatelů a rezidentů také z cizích zemí (Temelová 2006). Města umožňovala privatizaci nemovitostí, z nichž většina za velmi výhodné ceny přešla do vlastnictví nájemníků. Noví vlastníci měli možnost je téměř obratem za několikanásobně vyšší ceny dále prodat (nezřídka právě cizincům), což během relativně krátké doby výrazně zdeformovalo ceny nemovitostí v centrálních oblastech některých měst (Temelová 2009). Do Karlových Varů mířili v rané fázi investoři zejména z Německa, později je však nahradila silnější vlna obyvatel zemí bývalého Sovětského svazu, jak potvrzují i současné statistické údaje o složení populace. Proces rostoucího ekonomického i populačního vlivu cizinců z této oblasti postupem času dospěl až k dnes rozšířenému obrazu „ruského centra“ Karlových Varů¹).

Lázeňská část Karlových Varů je mým celoživotním bydlištěm a při výběru tématu práce tak hrál nemalou roli osobní vztah k této lokalitě. Dalším z důvodů bylo i to, jak

¹) O percepci Rusů v Karlových Varech místními obyvateli pojednává velmi rozsáhle práce Čepeláka (2009).

bývá celé město někdy reprezentováno. Je obvyklé, že otázka přítomnosti cizích rezidentů – zejména těch z Ruska – bývá ve spojitosti s Karlovými Vary jedním z prvních diskuzních témat, na které při běžných rozhovorech dochází. Nedostatek relevantních informací, které jsem k němu sám mohl spolehlivě podat, mne motivovalo ke snaze o podrobnější poznání skutečného stavu věcí. Především ale spatřuji ve specifické kosmopolitě města a jeho centra velký prostor pro sociogeografický výzkum. Hlavní ambicí této práce je tudíž snaha obohatit dosavadní znalosti o cizincích žijících v Karlových Varech také o pohled sociálně-geografický. Cílem práce je identifikovat populačně významné skupiny cizinců, zhodnotit jejich rozmístění ve městě a úroveň koncentrace do lázeňského centra, a následně se zaměřit i na jejich rozmístění v centru samotném. Vhodným pojátkem k vysvětlení rezidenčního prostorového vzorce mohou být preference jednotlivých skupin zejména v otázce bližší lokalizace a vlastností bydliště (White 1981, Hess a kol. 2012). Na základě zmíněných cílů lze definovat následující výzkumné otázky:

- Jaké skupiny cizinců jsou zastoupeny mezi obyvateli Karlových Varů a které z nich jsou koncentrovány do centra?
- Jaké jsou rezidenční preference příslušníků jednotlivých skupin cizinců z hlediska podrobnější lokalizace a vlastností bydliště?

V kapitole 2 je formou rešerše literatury nastíněn současný pohled na problematiku rezidenční diferenciaci a segregace v obecném pojetí (sekce 2.1). Ve zkratce jsou také shrnuty hlavní přístupy k výzkumu rezidenčně-diferenčních procesů (sekce 2.2). Poté následuje přiblížení obecné teorie rezidenčních preferencí a volby bydliště, které jsou v této práci pojímány jako pojičko k vysvětlení rezidenčních prostorových vzorců (sekce 2.3). Cílem kapitoly 3 je nastínit kontextuální sféru pro empirii. Úvodní sekce 3.1 specifikuje tematiku rezidenční diferenciaci v různých geografických prostředích na různých řádovostních úrovních regionů. Důraz je kladen především na země bývalého východního bloku, v další sekci 3.2 potom na samotné Česko. Sekce 3.3 je věnována přítomnosti cizinců na území Česka. Přináší shrnutí vývoje národnostní heterogenity země, změn migračních charakteristik a prostorového rozmístění cizinců. Kapitola 4 shrnuje použitá data a představuje metodologii, na jejímž základě byl proveden empirický výzkum. Empirická část práce (kapitola 5) se věnuje samotné případové studii etnické rezidenční diferenciaci Karlových Varů se zaměřením na lázeňské centrum a cizince. Vstupní sekce 5.1 popisuje sídelní historii a urbanistický vývoj města. Dále jsou představeny základní charakteristiky skupin cizinců v Karlových Varech, které mohou mít spojitost s vývojem etnické diferenciaci sociálních prostorových struktur sídla (sekce 5.2). Za pomoci kvantitativních metod jsou následně analyzovány rezidenční prostorové vzorce jednotlivých

skupin cizinců s důrazem na případnou koncentraci do lázeňského centra (sekce 5.3). Doplnit poznatky kvantitativní analýzy a odhalit další rezidenční preference skupin orientovaných na centrum je cílem kvalitativní části výzkumu založené na rozhovorech s aktéry procesu rezidenční diferenciaci (sekce 5.4). Náplní kapitoly 6 jsou diskuze a závěr, konfrontující výzkumné cíle s výsledky empirického výzkumu, zdůrazňující hlavní poznatky, a také shrnující a hodnotící práci z pohledu autora.

Teoretické zarámování rezidenční diferenciace

Obsahem této kapitoly je základní pohled na koncept rezidenční diferenciace a její patrně nejvíce diskutovanou formu – rezidenční segregaci. Nejprve je téma představeno v obecné rovině, dále jsou diskutovány tradiční přístupy a metody výzkumu. Na konec je zařazena samostatná sekce stručně shrnující tematiku rezidenčních preferencí a procesu volby bydliště.

2.1 Rezidenční diferenciace a segregace

Lidská společnost je vnitřně diferencována na základě řady faktorů, z nichž některé se promítají do jejího prostorového uspořádání. Tyto faktory je možné dichotomicky dělit na vertikální a horizontální, přičemž vertikálními se rozumí stratifikace společnosti na základě rozdílů ve společenském postavení (ovlivněno například příjmem, vzděláním), horizontálními pak například etnicita, kultura, náboženství, ale také věk či pohlaví (Steinführerová 2003, Temelová, Sýkora 2005). Určitá míra rozdílů ve společnosti je přirozená a žádoucí, a to včetně těch ekonomických, které jsou zároveň v demokratické tržní společnosti považovány za hlavní stratifikační činitel (Musterd 2005). Například nerovné rozdělení odměn za práci bývá vzhledem ke své motivační funkci vnímáno jako nezbytný předpoklad fungování tržní ekonomiky (Macešková a kol. 2009, Blažek, Uhlíř 2011). Nicméně některé ze zmíněných diferencí mohou negativním způsobem determinovat životní šance členů určitých skupin, a to i bez ohledu na skutečné vlastnosti či schopnosti jedince. Podobné jevy již zpravidla vnímáme jako sociálně nespravedlivé (Sýkora 2010a).

Výše uvedené difference existující uvnitř společnosti, které bychom v duchu Giddensových teorií mohli nazývat strukturami (Blažek, Uhlíř 2011), vedou přirozeně k rozdílným rezidenčním preferencím a možnostem napříč sociálním spektrem (Sýkora 2010a). Projevem takovéto heterogenity sociální sféry ve městě je rezidenční diferenciace, kterou lze považovat za podmnožinu diferenciace socioprostorové¹⁾ (Ouředníček a kol. 2011). Rezidenční diferenciace je podle Sýkory (2010a, s. 13) „celkovou charakteristikou rezidenční mozaiky sídel dané nerovnoměrným rozmístěním obyvatel různorodých cha-

¹⁾ Socioprostorovou diferenciací na vyšších řádovostních úrovních se zabývá např. Hampl (2005).

rakteristik.“ Illner (2005, s. 41) tvrdí, že „různé skupiny a kategorie obyvatel nacházejí pro svá bydliště odlišné lokality tak, aby odpovídaly jejich věku, rodinnému stavu, zdravotnímu stavu, profesi, příjmu, náboženství, národnosti, hodnotovým preferencím, sociálním vazbám, tradici, způsobu života apod.“ Přístup faktorové ekologie rozeznává tři základní dimenze, které samostatně i svými kombinacemi ovlivňují vytváření a transformaci rezidenčního prostorového vzorce (Knox, Pinch 2010). První dimenzí je socioekonomický status, druhou rodinný status a pozice v životním cyklu a třetí má podobu etnického statusu (Knox, Pinch 2010). Valenta (2012) identifikuje pět faktorů, na základě kterých dochází k odlišným mírám koncentrace etnických skupin. Je to (1) faktor kulturní vzdálenosti, (2) institucionální faktor, (3) faktor času, (4) ekonomický faktor a (5) sociologicko-psychologický faktor.

Na základě předešlého textu můžeme konstatovat, že město je rozděleno na různorodé oblasti, z nichž každá má specifickou funkci, charakter, architektonický styl, atraktivitu a výhody a nevýhody pro různé skupiny obyvatel (Van Kempen 2007). S vymezením těchto oblastí souvisí koncept „natural areas“ – přirozených městských areálů. Jsou to prostorové jednotky, jež jsou podle Hatta (1946) vymezeny buďto přirozenými hranicemi a homogenními populacemi s charakteristickými morálními vlastnostmi, nebo kohezními populacemi fungujícími na bázi symbiotických vzájemných vztahů. Sociální areál je potom pojímán jako oblast obývaná relativně homogenní skupinou lidí s porovnatelnou životní úrovní, životním stylem a etnickým původem (Ondoš, Korec 2006).

Pokud dochází k nadměrné prostorové koncentraci a izolaci určité skupiny, která je navíc v nerovném postavení vůči skupinám jiným, zpravidla již namísto rezidenční diferenciace mluvíme o rezidenční segregaci (Macešková a kol. 2009, Ouředníček, Temelová 2011). Segregaci od rezidenční diferenciace odlišuje to, že se zpravidla týká jen některých sociálních skupin a některých částí sídel, a není tudíž přirozeným a nutně existujícím jevem (Sýkora 2010a). Z významového hlediska lze na segregaci nahlížet dvojí optikou. V prvním případě jako na stav, kdy se jedná o měřitelnou míru rozdílů v prostorové alokaci různých sociálních skupin¹⁾, a v druhém případě jako na proces odlučování skupin obyvatelstva, považovaný za celospolečenský problém²⁾ (Temelová, Sýkora 2005, Marcińczak 2012). Proces segregace menšin je vnímán jako inverzní k procesu asimilace, ať již behaviorální či strukturální (Knox, Pinch 2010). Například Steinführerová

¹⁾ Tedy kvantifikovatelný projev rezidenční diferenciace.

²⁾ Společensky negativně přijímanou formu procesu sociálně-prostorové diferenciace.

(2003) rozumí sociálně-prostorové diferenciaci jako procesu, zatímco rezidenční segregaci jako jejímu výslednému stavu¹).

Stav rezidenční segregace je v obecném měřítku takový, že dvě či více skupin obyvatel žijí od sebe navzájem izolovaně (Massey, Denton 1988). Výskyt segregace s sebou přináší řadu důsledků a při zvýšené míře může v inkriminované oblasti docházet k sociálně patologickým jevům, jako je vysoká nezaměstnanost, kriminalita, špatná kvalita služeb, etc. (Temelová, Sýkora 2005). Skupinu obyvatel, která je rezidenčně segregována, lze charakterizovat jako vysoce centralizovanou, prostorově koncentrovanou a nerovnoměrně rozmístěnou skupinu lidí, jež jsou úzce seskupeni a minimálně interagují se svým okolím (Massey, Denton 1988). Sociální prostorová segregace může být definována jako separace a koncentrace určité populace na základě socioekonomického postavení, etnickou je potom myšleno prostorové oddělení populačních skupin charakteristických původem v kulturně relativně odlišných zemích (Musterd 2005, Marcińczak 2012).

Je třeba také rozlišovat, zda k procesu segregace dochází dobrovolně vlivem rozhodnutí určité skupiny obyvatel²), či nedobrovolně působením negativních vnějších faktorů – například diskriminačních institucionálních či sociologicko-psychologických (Temelová, Sýkora 2005, Knox, Pinch 2010, Valenta 2012). Převažují-li interní faktory, mluvíme zpravidla o segregované lokalitě³) jako o enklávě nebo citadele, pokud převažují faktory externí, spojené navíc s chudobou obyvatelstva lokality, vhodnějším termínem je ghetto či slum (Temelová, Sýkora 2005). Pojem enkláva je všeobecně používán ve spojitosti s dobrovolnou segregací, tedy separací určité skupiny, bez ohledu na její ekonomické charakteristiky (Burjanek 2005, Knox, Pinch 2010). Označení citadela (nebo též ohrazená komunita – gated community) pak značí obvykle soukromou lokalitu charakteristickou izolací nejbohatších vrstev obyvatelstva, která je od svého okolí oddělena zdmi, přístup do ní je kontrolován a platí zde zvláštní interní předpisy (Burjanek 2005, Gadecki 2013). Za svým způsobem segregované bytchom mohli považovat i gentrifikované městské oblasti (Burjanek 2005). Termín ghetto byl poprvé použit v renesančních Benátkách ve spojitosti s územím, ve kterém byli nuceni pobývat Židé (Knox, Pinch 2010). Ghetta představují extrémní formu rezidenční segregace a lze je podle vlastností lokality rozdělit na více typů: (1) klasické ghetto, charakterizované prostorovým oddělením, podřadností a nedobrovolným vymezením identity obyvatel, (2) ghetto vydělců, kde se k předchozím vlastnostem přidává ještě specifický vztah vylučované sku-

¹) Vzhledem k variabilitě těchto pojmů a mnoha zdrojům využívajícím rozdílné definice bude v této práci nadále s oběma pojmy nakládáno v jejich širším pojetí, kdy oba mohou v závislosti na kontextu reprezentovat stav, i proces k němu vedoucí.

²) Zde může hrát roli například faktor kulturní vzdálenosti – viz dále např. Alfasi a kol. (2013)

³) Dobrovolně segregované lokality bývají kvůli odlišení v literatuře zmiňovány jako separované.

piny s majoritou a (3) ghetto na službách závislých obyvatel (Temelová, Sýkora 2005). Slumy či nouzové kolonie jsou potom typické fyzicky ještě nekvalitnějším a značně improvizovaným rezidenčním prostředím lokalizovaným zejména na periferie velkoměst (Burjanek 1997).

Jak uvádí Knox a Pinch (2010, s. 165) „důležitým důvodem pro rezidenční shlukování sociálních skupin je touha jejich členů chránit vlastní skupinovou identitu nebo životní styl. Jedním z nejjednodušších mechanismů, jak tohoto dosáhnout, je (...) omezování venkovních kontaktů.“ Tito autoři dále uvádějí, že zejména cítí-li členové menšin tlak ze strany většinové společnosti, mají tendence se shlukovat za účelem (1) obrany, (2) vzájemné podpory, (3) zachování kultury a (4) vytváření „prostoru k rezistenci“. První případ je obvyklý v takové situaci, kdy diskriminace sociální nebo etnické skupiny je skutečně citelná a intenzivní, ale nemusí to být pravidlem. Je spojen primárně s pocitem fyzicky bezpečnějšího prostoru obývaného vlastními lidmi. Jako příklady jsou uváděna stará židovská ghetta v Evropě, čínské čtvrti v USA či katolické a protestantské čtvrti v Belfastu (Knox, Pinch 2010). Za seskupování defenzivní povahy lze ale považovat i zcela odlišné případy, jako areály gated communities vyšší třídy v amerických či jihoafrických suburbiích, spjaté se sociálně koherentními a uzavřenými rezidenčními asociacemi (Knox, Pinch 2010, Clarno 2013). I druhý případ explicitně souvisí se sociální kohezí menšiny, která má především díky prostorové koncentraci (a z ní pramenící sociální i geografické blízkosti) lepší pozici pro poskytování jak materiální, tak sociální podpory svým členům (Knox, Pinch 2010). Iniciátorem a prostředníkem takovéto pomoci často bývají církevní instituce (Knox, Pinch 2010). Třetí situaci, segregaci a prostorovou koncentraci se záměrem zachování vlastního kulturního dědictví a tradic, lze podle mého názoru svým způsobem interpretovat jako defenzivní postoj, který ovšem na rozdíl od takto definovaného případu čelí domnělému či reálnému nebezpečí spíše v duchovní rovině. Za typický případ by tak mohla sloužit separace ortodoxních židů – charedim – v izraelských městech (Alfasi a kol. 2013). Posledním uvedeným případem je shlukování se za účelem vytváření možnosti rezistence, tedy zajištění jakési „útočné“ funkce, převážně ovšem v legální, fyzicky neagresivní podobě (Knox, Pinch 2010). Ta se zrcadlí například ve snaze získat vliv na politické dění alespoň v lokálním měřítku, což je reálnější při vyšší koncentraci v určitém volebním okrsku, než při prostorové disperzi členů skupiny napříč mnoha okrsky (Knox, Pinch 2010). Segregovaná lokalita se však může v extrémních případech díky své neprostupnosti vůči vnějšímu světu stát i vhodným útočištěm guerillových skupin, které mohou využít známého prostředí jakožto zázemí k fyzickým útokům na okolí (Knox, Pinch 2010).

Tlaky většinové skupiny obyvatel na minoritu, často vycházející z obav o narušení vlastní identity a stylu života rozdílnou kulturou a návyky, mohou vést ke snahám o sociální – a z toho plynoucí i rezidenční – vylučování této menšiny (Musil, Müller 2008). Nezřídka mívají takovéto exkluzivní praktiky svou institucionalizovanou podobu – například ve formě urbanistických plánů, developerských projektů, či nabídek realitních agentů (Knox, Pinch 2010). Iceland a Weinberg (2002) dále píší o diskriminaci na trhu s nemovitostmi, či jen prostém neposkytování dostatečných informací členům některých sociálních skupin. Největší náchylností k sociálnímu vyloučení trpí takové skupiny, které jsou skupinami na vrcholu sociálně stratifikačního žebříčku považovány za méněcenné až podřadné (Musil, Müller 2008, Sýkora 2010a). Nedobrovolně segregované skupiny obývají obvykle byty ve špatném fyzickém stavu ve čtvrtích, které nemají ani vyhovující síť služeb, a ve městě jsou považovány za nejhorší (Burjanek 1997). Děti z těchto skupin zpravidla navštěvují nekvalitní školy a nerovnost a sociální vzdálenost od majority se tak neustále reprodukuje (Burjanek 1997). Ve změně bydliště jim navíc brání zmíněné finanční, institucionální i jiné bariéry (Burjanek 1997).

Problémy pramenící ze segregace určitých skupin obyvatelstva se pochopitelně nacházejí v zorném poli centrálních i regionálních vlád, stejně jako místních samospráv (Macešková a kol. 2009). Opatření, která by měla důsledky segregace zmírňovat a zároveň proti ní i preventivně působit, v současnosti cílí především na oblasti bytové a sociální politiky, územního plánování a místního rozvoje (Temelová, Sýkora 2005). Například Cheshire (2007) varuje před orientací jen na zmírňování důsledků, když zapotřebí je především problému předcházet. Opatření v oblasti bytové politiky snaží se o sociální heterogenizaci fyzického prostředí města, známé jako koncept „mixed neighbourhoods“, je podle něj právě takovým případem nevhodného řešení, jelikož problém netkví v tom, kde chudí lidé žijí, nýbrž v chudobě jako takové (Cheshire 2007). V poslední době se tak například v USA prosazuje odlišný přístup, tzv. politika posílení zón, která se na ghetto dívá jako na neúspěšnou, nicméně permanentní enklávu a snaží se podporovat jeho ekonomické, sociální a politické hodnoty (Temelová, Sýkora 2005). To by mělo přiblížit charakteristiky ghetta směrem k enklávě (Temelová, Sýkora 2005).

2.2 Přístupy k výzkumu diferenciace a segregace

Město můžeme považovat za komplexní a dynamické prostředí, jehož prostorové struktury utváří řada činitelů a procesů (Hampel 2005). Z toho vyplývá také řada přístupů, které je možné ve vztahu k němu aplikovat. Vnitřní sociálně-prostorovou diferenciací měst se jako jedna z prvních začala intenzivně zabývat americká Chicagská škola ur-

bánní sociologie¹⁾, a to již ve dvacátých letech 20. století (Sýkora, Sýkorová 2007, Ouředníček a kol. 2009). Téměř kontinuálně s rozvojem Chicagské školy lze hovořit o prvních pracích na toto téma také v českém prostředí, o což se postarali zejména Bláha, Boháč, Moschelesová či Král (Ouředníček a kol. 2009).

Ve výzkumu rezidenční diferenciaci se, tak jako v celých společenských vědách, prolínají dva základní metodické přístupy (Hendl 2005, Ouředníček 2005b). První je kvalitativní, zaměřený především na fenomény a kontextuální specifika prostředí. Druhý – kvantitativní – vychází zejména ze statistických údajů, ve kterých se snaží hledat pravidelnosti a vytvářet za jejich pomoci zobecňující modely (Hendl 2005). Výhodou kvalitativního výzkumu je zejména vysoká validita získaných údajů pro zkoumaná území, vycházející především z explicitního kontaktu s lokalitou – například vhodně zvolení respondenti rozhovorů či dotazníkových šetření mohou svými poznatky o zkoumaném místě či fenoménu výrazně přispět ke komplexnějšímu poznání (Ouředníček 2005b). Nevýhodou ovšem může být vysoká variabilita fundovanosti získaných odpovědí, subjektivita, nepříliš vysoká návratnost dotazníků a také finanční a časová náročnost terénních šetření (Ouředníček 2005b). Kvantitativní metody výzkumu jsou vhodné pro své kontinuální pokrytí území, díky kterému dosahují vyšší reliability a nabízejí možnosti srovnávání. Nicméně statistická data nejsou dostatečně často aktualizována a nejsou v některých potřebných případech ani dostatečně podrobná (Ouředníček 2005b). Výzkumník, zaměřený čistě na kvantitativní testování určité teorie, může navíc opomenout důležité fenomenologické aspekty a jevy (Hendl 2005). V současné době tak převládají snahy o využívání výhod obou přístupů a jejich kombinaci při aplikaci na jeden výzkumný problém (Hendl 2005, Ouředníček a kol. 2009).

Mulíček (2005) rozlišuje několik vzájemně se překrývajících témat, jež zahrnuje výzkum rezidenční diferenciaci. Jsou to: (1) identifikace a prostorové vymezení různých rezidenčních oblastí, (2) charakteristika fyzických a sociálních kvalit jednotlivých typů rezidenčních oblastí či jejich setrvačnost v čase a prostoru a (3) zkoumání procesů vedoucích k vytváření různých rezidenčních oblastí v prostoru města (Mulíček 2005).

Massey a Denton (1988) uvažují pět rozdílných dimenzí, ve kterých je možné pomocí specifických indexů měřit rezidenční segregaci. Každá z nich se vztahuje k určitému prostorovému aspektu tohoto jevu. Je to (1) rovnoměrnost (evenness), (2) kontakt (exposure), (3) koncentrace (concentration), (4) centralizace (centralization) a (5) shlukování (clustering). Rovnoměrnost souvisí s rozdílnou distribucí dvou sociálních skupin v prostorových jednotkách města. Bývá relativizována a vztahována k jiné skupině. Maximální rovnoměrnosti je dosaženo, pokud všechny jednotky mají stejné podíly ma-

¹⁾ Za čelní představitele můžeme považovat například Wirtha, Burgesse, Hoyta, Harrise či Ullmana.

majority a minority jako město celé. Nejznámějším indexem používaným pro výpočet nerovnoměrnosti je index odlišnosti – v originále index of dissimilarity (Massey, Denton 1988). Kontakt je definován jako míra potenciální interakce mezi členy minority a majority v rámci prostorových jednotek města. V praxi bývá především zjišťováno, nakolik obě skupiny sdílí společné prostory. Koncentrací se rozumí relativní množství fyzického prostoru obývaného minoritou v rámci sídla. Pokud by ve městě jedna ze dvou menšin o relativně obdobných velikostech populací obývala menší prostor, potažmo menší počet prostorových jednotek města (tedy by v těchto oblastech byla více koncentrována), pak by měla být považována za více segregovanou než menšina druhá. Jak sami autoři podotýkají, čtvrtá dimenze – centralizace – je blízká předchozí, nicméně je koncepčně odlišná. Jako centralizaci bereme míru, do jaké je skupina lokalizována v blízkosti centra města. Více centralizované skupiny obvykle také bývají více koncentrovány, nemusí to však být pravidlem. Poslední dimenze, shlukování, je potom stupněm, do jakého sousedí (nakolik se shlukují) prostorové jednotky obývané příslušníky konkrétní minoritní skupiny (Massey, Denton 1988).

Jak vyplývá z jednotlivých dimenzí, možností kvantifikace míry segregace je řada, zejména pak pro účely porovnávání jedné lokality (blíže specifikované prostorové jednotky města) s druhou. Podle Burjanka (1997) v současnosti existuje možností výpočtů měr segregace na dvě desítky. Popis jednotlivých indexů a jejich výpočtů je nad rámec této práce, jelikož v empirické části nebude žádný z nich používán. K měření územní koncentrace se také běžně používá lokalizační kvocient, který bude blíže popsán v kapitole 4.

Pro rozmanité formy, kterých segregace obyvatelstva ve fyzickém prostředí měst nabývá, je také velmi důležité měřítko – řádovostní úroveň, na které segregaci hodnotíme (Ouředníček 2005b, Ouředníček a kol. 2009). Za segregované lokality lze považovat celá sídla, čtvrti, ale také podstatně menší enklávy, tvořené například ulicí, skupinou domů či pouze domem jediným (Ouředníček 2005b). Právě na nejnižších řádovostních úrovních bývá velmi složité (nebo i zcela nemožné) provedení kvantitativních analýz, a to z důvodu zmíněné absence dat (Hendl 2005, Ouředníček 2005b). K řádovostní úrovni se také váže problém „proměnlivé územní jednotky“, známý jako efekt MAUP (Modifiable Areal Unit Problem), který spočívá v zásadním ovlivnění výsledků statistických analýz na základě volby prostorové jednotky výzkumu (Openshaw 1983).

2.3 Rezidenční preference a volba bydliště

S výběrem nového bydliště explicitně souvisí rezidenční mobilita domácnosti (Knox, Pinch 2010). Clark a Onaka (1983) uvádějí tři hlavní důvody, které vedou ke změně bydliště – (1) vynucený (forced), (2) odvozený (induced) a (3) vlivem přizpůsobení (adjustment). K prvnímu typu může docházet například institucionální intervencí, k druhému se váže kupříkladu potřeba většího prostoru či touha po estetickějším a kvalitnějším obydlí, a třetí je typicky zapříčiněn změnami povolání či posunem v životním cyklu (Clark, Onaka 1983).

Chování domácností při volbě nového bydliště zpravidla dělíme do tří fází: (1) specifikace kritérií při hledání, (2) hledání možností, které tato kritéria splňují a (3) finální volba nového bydlení (Knox, Pinch 2010). První fázi provází volba specifik samotného domu/bytu a prostředí, ve kterém by se měl nacházet. Specifikace bydlení má mnoho aspektů. Například forma obydlí je fyzickým aspektem, sociálním aspektem jsou vlastnosti rezidentů v sousedství a lokalizačním aspektem může být vzdálenost lokality od různorodých služeb či institucí (Jansen 2012). Clark a Onaka (1983) označují dostupnost za specifickou vlastnost prostředí, která však více vyplývá z charakteristik vybírající domácnosti – jelikož každá z nich může mít například odlišnou dostupnost svého zaměstnání. Wu a kol. (2013, s. 17) poznamenává, že „výběr prostředí je zpravidla spjat s vybaveností službami v lokalitě, sociálními vazbami a dalšími efekty sousedství.“ Hledání bydlení probíhá zpravidla ve dvou dimenzích – vlastní aktivitou a sledováním informací ze sekundárních zdrojů, jako jsou inzeráty (Knox, Pinch 2010). V případě etnických skupin může důležitou roli při hledání i definitivním nalezení bydlení hrát míra a úroveň kontaktů, které má daná skupina jak mezi sebou, tak v hostitelské populaci (Van Kempen 2007, Bittnerová a kol. 2012).

Volba bydliště je více či méně omezena zdroji, které jedinec či skupina má (Van Kempen 2007). Zdroje je možné rozlišovat na finanční (například příjem, majetek), kognitivní (vzdělání, dovednosti, znalosti trhu s nemovitostmi), politické (formální i neformální politická moc) a sociální (kontakty pomáhající bydliště nalézt) (Van Kempen 2007).

Má se za to, že preference bydlení určitého typu je možné predikovat ze sociodemografických charakteristik jako je pozice v životním cyklu, rodinný stav, úroveň vzdělání, příjem, či pohlaví (Jansen 2012). Z demografického hlediska je nejčastějším důvodem změny bydliště změna rodinného stavu a rozšíření rodiny (Clark, Onaka 1983). Například narození prvního dítěte, po kterém se z páru stává rodina, velmi často vede k přestěhování z nájmu do vlastního bydlení (Jansen 2012). Na začátku životního cyklu kladou

domácnosti při hledání nového bydlení důraz zejména na cenu, vlastnický poměr a typ stavby. Rodiny ve středních letech řeší vlastnický poměr, velikost a kvalitu bydliště. Pro starší rodiny s dětmi je důležitá lokalizace (dostupnost) a kvalita prostředí. Pro domácnosti ve vysokém věku je výběr bydliště všeobecně méně důležitý (Clark, Onaka 1983). U obyvatel s nižšími příjmy, kteří musí nejprve zabezpečit své základní potřeby, lze očekávat, že budou klást důraz spíše na materiální, než na kulturní, estetické či duchovní vlastnosti prostředí (Knox, Pinch 2010).

Dalšími důležitými ukazateli rezidenčních preferencí jsou charakteristiky životního stylu, které se mezi jedinci i sociálními skupinami výrazně liší. Jsou jimi například oblíbené aktivity, hodnoty a názory (Jansen 2012). Tento fakt do značné míry koreluje s etnickou (a z ní vycházející kulturní) odlišností (Van Kempen 2007). Například Gentile a Tammaru (2006) nebo Hess a kol. (2012) odhalují ve svých výzkumech odlišné rezidenční prostorové vzorce jednotlivých etnik ve městě, jež jsou ovlivněny odlišnými preferencemi i možnostmi – tyto práce budou vzhledem ke své kontextuální validitě¹⁾ podrobněji představeny v sekci 3.1. Uherek (2003, s. 200) o cizincích ve městě potvrzuje, že „sledované komunity vykazují diferencované charakteristiky chování, volí odlišné strategie adaptace na nové prostředí, pohybují se v odlišných příjmových hladinách a velmi často se zaměstnávají také v odlišných profesích.“ Chování některých skupin cizinců v prostředí českého města je dále podrobněji popsáno v sekci 3.3.

¹⁾ V případě prací na téma etnických rezidenčních preferencí a volby bydliště je dle mého názoru důležitý geografický kontext, který nelze příliš generalizovat. V literatuře je patrná převaha prací na toto téma v kontextu explorační segregace procesů v severní Americe – za všechny například další studie Clarka (1992, 2009).

Kontext výzkumu

Náplní této kapitoly je specifikace kontextu pro empirický výzkum. V prvních dvou sekcích jsou prezentovány poznatky o specifických projevech rezidenční diferenciaci a segregace ve městech v příbuzném prostředí zemí bývalého východního bloku a samotného Česka. Další sekce popisuje historický vývoj přítomnosti národnostních menšin a cizinců v Česku jako celku, jejich sídelní prostorové aspekty a migrační charakteristiky země.

3.1 Rezidenční diferenciaci v kontextu zemí bývalého východního bloku

Projevy rezidenční diferenciaci a segregace se výrazně liší v závislosti na geografické poloze lokality (Musterd 2005, Sýkora 2009, Knox, Pinch 2010). To je dáno zejména vývojem, který prodělala sídla v různých kulturních, politických i přírodních prostředích. Signifikantní rozdíl tak rozeznáváme mezi USA, kde především afroamerická menšina dosahuje v některých městech velmi vysokých hodnot nerovnoměrnosti a koncentrace (Knox, Pinch 2010), a Evropou, kde prostorový vzorec rezidenční diferenciaci (ať již na bázi socioekonomické či etnické) vykazuje všeobecně menší úroveň polarizace (Musterd 2005, Knox, Pinch 2010, Glikman, Semyonov 2012). Ačkoli je rezidenční diferenciaci v Evropě způsobována zejména socioekonomickými činiteli, její projevy na etnickém základě mohou být výraznější a snadno identifikovatelnější (Burjanek 1997, Musterd 2005). Imigranti, uprchlíci, žadatelé o azyl a nové pracovní síly, přicházející do Evropy ve větší míře přibližně od začátku druhé poloviny 20. století, ovlivňují tvář a etnické složení mnoha evropských metropolí (Glikman, Semyonov 2012). Musterd (2005, s. 345) upozorňuje na fakt, že patrné rozdíly existují i v rámci Evropy jako takové: „Evropa je vysoce fragmentována v rozdílné státy s rozdílnými sociálními politikami, rozdílnými ekonomikami a rozdílnou historií.“ Pro britská města je například typická přítomnost obyvatel původem z bývalých kolonií, a u některých skupin (zejména u Bangladéšanů) dosahuje úroveň nerovnoměrnosti a koncentrace čísel jen o málo nižších, než u Afroameričanů v USA (Knox, Pinch 2010). Ve městech západní kontinentální Evropy je charakteristický výskyt obyvatel z chudších oblastí Středomoří, kteří odešli na západ za

prací, takzvaných *gastarbeiterů*. I ti mají částečné tendence k rezidenčnímu shlukování (Musterd 2005, Knox, Pinch 2010, Glikman, Semyonov 2012).

Nutnou dichotomií ve vývoji měst však musíme rozlišovat zejména mezi zeměmi západní Evropy a bývalého východního bloku, poznamenaných v průběhu 20. století diametrálně odlišnými politickými, ekonomickými a společenskými systémy. Szelényi (1983, in Sýkora 2009, s. 418) podotýká, že „principy kapitalistické společnosti vedou k signifikantně odlišným procesům a vzorcům rezidenční socio-prostorové segregace, než ty, které formovaly socialistické město.“ Přestože rovnostářství a odstranění kapitalistickým uspořádáním zapříčiňované třídní diferenciaci fyzických prostorových struktur města bylo jedním z hlavních deklarovaných cílů socialistického plánování, studie potvrdily, že nerovná prostorová distribuce obyvatel založená na socioekonomických kritériích v socialistických městech přetrvávala (Musil 1987, Sýkora 1999, Ruoppila 2004). Ačkoliv byl tento jev vysvětlován jako dědictví kapitalistických systémů, je potvrzeno, že socialistický systém sociální prostorovou nerovnoměrnost a nerovnost také sám produkoval (Sýkora 1999, Ruoppila 2004, Gentile, Tammaru 2006, Hess a kol. 2012).

Ruoppila (2004) se ve své komparativní studii Budapešti, Prahy, Tallinnu a Varšavy věnuje procesu rezidenční diferenciaci v těchto městech v dobách komunistické diktatury. V předválečném období vykazovala všechna zmíněná města přibližně stejné známky rezidenční diferenciaci. Čtvrti s vyšším socioekonomickým statusem byly lokalizovány v blízkosti center, od nichž se status snižoval směrem k periferiím. Mezi jednotlivými čtvrtěmi však byla poměrně vysoká míra sociální heterogenity. Postupně například vznikaly nové vilové čtvrti pro bohatší obyvatelstvo, které neležely přímo ve vnitřním městě (např. Hanspaulka či Baba v Praze) a narušovaly tak zmíněný vzorec. Zpravidla vykazovaly větší homogenitu obyvatelstva než tradiční areály s vysokým statusem ve vnitřním městě (Ruoppila 2004). Změny, které nastaly po nástupu socialistických režimů, dělí autor do dvou period – první od pozdních čtyřicátých let do konce padesátých, a druhou od šedesátých let až do pádu socialismu. První období bylo charakterizováno logickou posloupností nárůstu urbanizace, nedostatku kapacit a zvýšením hustoty osídlení v existujících čtvrtích. Autor vyjmenovává tři hlavní formy řešení této situace, které se projeví na rezidenční diferenciaci. Jsou to (1) redistribuce původních sídelních kapacit (znárodněných nebo opuštěných), (2) nová veřejná výstavba, která se projevila především ve městech poničených válkou, a nakonec v menší míře (3) svépomocná výstavba rodinných domků pracujících a nižší střední třídy (Ruoppila 2004). Všeobecně se předpokládá, že úroveň segregace v této době poklesla (Sýkora 1999, Ruoppila 2004), nicméně deklarovaná snaha o rovnostářství v bytové politice

byla výrazně diskvalifikována v praxi velmi protekcionistickými metodami nového režimu (Ruoppila 2004). Druhé období, datované od Chruščovových reforem v Sovětském svazu, znamenalo změnu bytové politiky v rámci celého východního bloku. Vlády začaly více investovat do výstavby a nové byty se tak zejména v sedmdesátých letech stávaly skutečně dostupnými pro široké masy (Ruoppila 2004). Toto stádium je podle Ruoppily charakteristické následujícími jevy: (1) masovou výstavbou sídlišť na okrajích měst, osídlovaných zejména socialistickou střední třídou, (2) projekty menších protekčních areálů luxusního bydlení v tradičně prestižních či rekreačních oblastech a (3) poklesem úrovně některých čtvrtí ve vnitřním městě, způsobeným odchodem střední třídy do sídlišť. Důležitým poznatkem je, že pro rezidenční diferenciaci v nových fyzických prostorách měst druhé periody byly zásadní především demografické aspekty populace, spíše než tradiční socioekonomické charakteristiky (Musil 1987, Ruoppila 2004).

Středoevropská a východoevropská města v zemích, které prošly transformací z centrálně plánované na tržní ekonomiku, byla v období transformace vystavena specifické kombinaci těchto dvou vlivů, která vedla ke vzniku nových sociálně-prostorových formací (Sýkora 2009, Ouředníček, Temelová 2011). Koncept post-socialistického města bývá vnímán jako přechodové stádium mezi socialistickým a kapitalistickým zřízením, někteří odborníci však poukazují na možnost neplatnosti konvergence (Ondoš, Korec 2006). Jako dva hlavní procesy, které dominují socio-prostorovým změnám ve městech střední a východní Evropy v posledních 20 letech, identifikuje Marcińczak (2012) podstatnou dekoncentraci populace v podobě suburbanizace a prohlubující se úroveň rezidenční diferenciace společnosti způsobovanou její socioekonomickou polarizací. Právě v provázaném působení zmíněných dvou procesů byl objeven paradox, který ukazuje na komplikaci pro použití tradičních metod analýzy rezidenční diferenciace a segregace používaných v prostředí kapitalistického města (Sýkora 1999, Ouředníček 2005a, Sýkora 2009). „Paradox post-socialistické změny“ spočívá v přesunu ekonomicky silnějších obyvatel z městských oblastí s vysokým socioekonomickým statusem do oblastí s nižším statusem, v souladu se suburbanizačním trendem typický do venkovských oblastí na periferiích měst (Sýkora 1999, Ouředníček 2005a, Sýkora 2009). Tak dočasně dochází k poklesu socio-prostorových nerovností, zároveň ale zaznamenáváme četnější koncentrace určitých sociálních skupin a všeobecnou sociální polarizaci, typickou pro kapitalistickou společnost (Sýkora 2009, Marcińczak 2012). Polarizace prostorového vzorce post-socialistické společnosti je považována za přirozený důsledek systémové transformace a otevírání se globalizaci, a rezultuje zejména z vyšší příjmové diferenci-

ace a větší nabídky na trhu s nemovitostmi (Sýkora 1999, Marcińczak 2012). Důležitým poznatkem je také fakt, že ačkoliv ke společenské transformaci může docházet v relativně krátkém časovém horizontu, její promítání do prostoru je brzděno setrvačností předcházejících vlivů, a jedná se tudíž o proces řádově dlouhodobější (Sýkora 1999, Macešková a kol. 2009).

Přímo etnickou rezidenční diferenciací východoevropských (respektive postsovětských) měst se ve svých pracích zabývají například Gentile a Tammaru (2005) nebo Hess, Tammaru a Leetmaa (2012). Na případech kazašského Ust'-Kamenogorsku a estonského Tartu byly z etnického hlediska zkoumány difference v typu bydlení, velikosti obytné plochy a vybavenosti domácností. Jak Kazachstán, tak Estonsko jsou postsovětské republiky charakteristické širokou ruskou menšinou, která má i přes částečný odliv po rozpadu Sovětského svazu stále relativně vysoké podíly zejména na městském obyvatelstvu (Gentile, Tammaru 2006, Hess a kol. 2012). V Kazachstánu dokonce dochází k zvláštní situaci, kde Rusové – ač celkově minorita – tvoří v některých městech většinu obyvatelstva, což je případ i Ust'-Kamenogorsku (Gentile, Tammaru 2006). Obě studie poukazují na odlišné rezidenční preference a možnosti původních místních obyvatel a převážně ruských imigrantů. Hess a kol. (2012, s. 331) uvádí, že „etnické difference jsou signifikantní a inverzní v bývalém Sovětském svazu v porovnání s etnickou rezidenční nerovností popisovanou v západní Evropě a severní Americe. Především ruští imigranti (...) měly přednostně přístup k nejmodernějším částem bytového fondu v ostatních svazových republikách.“ Pro ruské obyvatele ve zmíněných městech je charakteristické bydlení v lépe vybavených činžovních či panelových domech pocházejících ze sovětské éry, které v té době nabízely nejvyšší prostředí (Gentile, Tammaru 2006, Hess a kol. 2012). Estonci v Tartu obývají spíše rodinné domy, které mohou být hůře vybavené, nicméně k dispozici mají více prostoru, než Rusové (Hess a kol. 2012). Kazaši v Ust'-Kamenogorsku jsou také více lokalizováni do rodinných domů, které jsou v místním kontextu ještě hůře vybaveny a navíc poskytují i méně prostoru, než mají k dispozici zdejší především ruští imigranti (Gentile, Tammaru 2006). I přes to, že se po rozpadu Sovětského svazu ve zkoumaných městech částečně snížila úroveň prostorového oddělení etnických skupin, nastavené vzorce v podstatě přetrvávají ve své původní podobě (Gentile, Tammaru 2006, Hess a kol. 2012). Například v Tartu je možné vysvětlovat tento jev estonskými preferencemi nestandardizované předsovětské výstavby, která nabízí větší prostor a atraktivnější formu bydlení, byť v některých případech na úkor moderního vybavení (Hess a kol. 2012). Autoři tudíž také potvrzují dlouhodobou stabilitu etnických vzorců diferenciaci města (v tomto prostředí přetrvávající i přes revoluční společenské změny) a v souvislosti s tím poukazují

na důležitost první rezidenční volby a preferencí imigrantů, kteří do něj přicházejí (Hess a kol. 2012).

3.2 Rezidenční segregace v Česku

V současné době v Česku rozeznáváme čtyři hlavní sociální skupiny, u kterých jsou signifikantní známky separace a segregace, a to vysokopříjmové obyvatelstvo s nadprůměrným sociálním statusem, sociálně slabé obyvatelstvo, Romskou menšinu a cizince (Sýkora 2010b, Ouředníček, Temelová 2011). Ačkoliv lze hovořit pouze o segregaci relativně malých částí těchto skupin ve vybraných lokalitách a celková míra segregace je v zemi spíše nízká, je patrné, že segregační procesy probíhají a některé skupiny jsou jimi explicitně ohroženy (Musil, Müller 2008, Ouředníček, Temelová 2011). Největším problémem je sociální i rezidenční exkluze Romů, která bývá podporována mnohými diskriminačními praktikami, a to i ze strany státních či samosprávních institucí. Je tedy patrné, že mimo u nás tradiční socioekonomické diferenciací činitele mají vliv i etnické disparity (Sýkora 2010b). K tomu může v blízké budoucnosti přispět i fakt, že Česko se postupem času stává v širší oblasti nadprůměrně atraktivní zemí z hlediska imigrace (Drbohlav 2011).

Sýkora (2009) ve své studii nových socio-prostorových forem v Česku definuje následující hlavní typy lokalit segregace a separace: (1) tradiční vilové čtvrti sociálních elit, pocházející zejména z období První republiky, (2) místa nové výstavby pro vysokopříjmové obyvatelstvo, zahrnující jak extrémní případy citadel, tak menší gentrifikované oblasti, (3) vybraná chátrající sídliště z dob socialismu s rychle klesajícím sociálním statusem, (4) upadající sídelní zóny činžovních domů ve vnitřním městě kombinující soukromé a obecní vlastnictví, ve kterých se koncentrují sociálně znevýhodnění občané, (5) nově postavené nebo zrekonstruované ubytovací kapacity v obecním vlastnictví, určené sociálně problémovým jedincům a neplatičům, (6) lokality sociálního vyloučení Romů, jejichž exkluze je zpravidla podpořena bytovou politikou lokální samosprávy a nakonec (7) široké spektrum koncentrací cizinců, kteří mohou být spjati s uzavřenými citadelami, běžnými enklávami, a stejně tak i s prostými ubytovnami pro zahraniční pracovní sílu (Uherek 2003, Sýkora 2009).

Prostorový vzorec výskytu všech těchto lokalit je dán zejména ekonomickou diferenciací regionů v rámci republiky (Novotný a kol. 2007, Sýkora 2009, Čermák, Janská 2011). V rychle se rozvíjejícím a progresivním širším regionu Prahy narážíme spíše na případy separace vysokopříjmové populace, zatímco ve strukturálně postižených regionech cha-

rakteristických vysokou nezaměstnaností a nízkými příjmy (severozápadní Čechy nebo Ostravsko) se nezdá objevují segregované sociálně deprivované oblasti (Sýkora 2009).

3.3 Národnostní menšiny a cizinci v Česku

Československá demokratická První republika, založená v roce 1918, byla vzhledem ke své specifické poloze v rámci střední Evropy i samotným podmínkám vzniku determinována stát se mnohonárodnostním státem (Erbenová 2013). Vedle zakládajících Čechů a Slováků v ní tak existovala silná a vlivná německá menšina (početně po Čechích dokonce druhá nejsilnější), Rusíni, Maďaři, Poláci, Romové či Židé (Erbenová 2013). Jak již bylo zmiňováno v úvodu práce, národnostní heterogenitu země výrazně narušily tragické události, jež se odehrály kolem 2. světové války – ať se již jednalo o osudy řady československých Židů či Romů v jejím průběhu, nebo odtržení Podkarpatské Rusi a odsun německé a části maďarské menšiny krátce po ní. Nástup komunistického režimu v roce 1948 výrazně omezil možnosti legálního přeshraničního pohybu ze země i do země. To znamenalo začátek dlouhého období izolace a etnické homogenizace (Čermák, Janská 2011). Období socialismu bylo charakteristické nárůstem politicky motivované nelegální emigrace, kterou mohlo zemi za čtyři desetiletí opustit až půl milionu lidí (Srb 2004 in Čermák, Janská 2011).

Až v průběhu posledních dvou dekad zaznamenalo již samostatné Česko výrazný posun v rovině takzvaného migračního cyklu, když se země saldově emigrační stalo zemí saldově imigrační (Uherek 2003, Drbohlav 2011). V mezidobí mezi těmito stádii bylo zemí tranzitní (Uherek 2003, Drbohlav 2011). Začalo tedy postupně přejímat migrační charakteristiky západních zemí, byť ještě zdaleka nedosáhlo vrcholného stadia migračního cyklu, typického absolutním zevšedněním migračních a integračních otázek v celé společnosti (Drbohlav 2011). Ačkoliv lze Česko považovat za relativně novou zemi mezi příjemci migrace, dokázalo si během krátké doby minimálně mezi nejbližšími sousedy vybudovat silnou, a do jisté míry i výjimečnou pozici. Z hlediska počtu přistěhovalých a výše migračního salda se dokonce řadí mezi vůbec nejatraktivnější země celé EU (Drbohlav 2011).

Výrazná migrační atraktivita českého prostředí je způsobována kombinací více faktorů, které Drbohlav (2011, s. 406) identifikuje takto: „do jisté míry odlišná úroveň socioekonomické vyspělosti na počátku transformačního období (...), struktura ekonomiky (...), samotné výsledky transformačního procesu, jakož i historické souvislosti (...), ale i nastavení migrační politiky předurčující rozdílné efekty na migrační pohyby do dotčených zemí.“ Za hlavní motivaci cizinců k imigraci do Česka jsou považovány

ekonomické důvody, a pro řadu z nich také kulturní blízkost (zejména pro širokou skupinu migrantů z východní Evropy) (Uherek 2003, Drbohlav 2011, Valenta 2012). Push faktory v zemi původu pak bývají například nespokojenost s domácí politickou situací a náboženskou netolerancí, nebo také vyhýbání se vojenské službě či participace na kriminálních aktivitách (Drbohlav 2011).

Cizinci v roce 2011 tvořili asi 4,1 % obyvatel země a jejich relativní i absolutní počty se, jak již bylo řečeno, stále zvyšují (ČSÚ 2014a). Podle analýzy dat ze SLDB 2011 jsou nejvíce zastoupeni občané z evropských zemí mimo EU (40,3 %), ze zemí Evropské unie (35,7 %) a Asie (20,3 %). Na občany z ostatních světových oblastí připadá 3,7 % populace cizinců v zemi (ČSÚ 2014a). Nejpočetnějšími skupinami jsou imigranti z Ukrajiny, Vietnamu, Slovenska a Ruska, kteří dohromady tvoří až 68 % všech imigrantů (Čermák, Janská 2011). Uherek (2003) uvádí méně početné, nicméně stále významné komunity Němců¹), Bulharů, občanů zemí bývalé Jugoslávie, Číňanů a občanů USA, jejichž populace se pohybuje řádově v tisících. Dále jsou zastoupeni například imigranti z Běloruska, Moldavska, Rumunska či Kazachstánu, z nichž část jsou i zástupci původních českých menšin v některých těchto zemích (Uherek 2003). Samostatnou kapitolou je přítomnost mnoha imigrantů, kteří jsou v zemi nelegálně, a tudíž nejsou – a ani nemohou být – nikde oficiálně evidováni (Uherek 2003, Drbohlav 2011). Jejich skutečné počty lze tedy pouze odhadovat. Současné odhady se pohybují ve velmi širokém rozmezí mezi 17 až 300 tisíci, nicméně odborníci se kloní spíše k vyšším hodnotám (Drbohlav 2011). Řada cizinců navíc pravděpodobně bydlí ve městech, kde není hlášena k trvalému pobytu (Uherek 2003).

Přestože počet cizinců v republice se relativně dynamicky mění, jejich prostorové rozmístění se drží relativně stabilního schématu, které vykazuje dlouhodobou nerovnoměrnost. Dominantní pozice z hlediska migrační atraktivity náleží Praze, kde je soustředěna asi jedna třetina všech cizinců, kteří tvoří téměř dvanáct procent jejich obyvatel (Novotný a kol. 2007, Čermák, Janská 2011, Drbohlav 2011). Za migračně atraktivní lze dále obecně považovat velké městské aglomerace a jejich širší zázemí, města s areály zahraničních investic, a pro některé cizince i lázeňská centra (Novotný a kol. 2007, Čermák, Janská 2011), z nichž největším a nejznámějším jsou právě Karlovy Vary. Na distribuci cizinců napříč Českem je patrný západovýchodní gradient ve smyslu poklesu podílu na celkové populaci směrem k východní hranici (Čermák, Janská 2011).

¹) V kontextu tématu předkládané práce jsou takováto označení nadále používána pouze pro pojmenování skupin cizinců s občanstvím daných zemí, nikoliv jako označení národnosti. Pojmem „Němci“ se tedy rozumí občané Spolkové republiky Německo apod. Názvy zemí jsou používány i ve své zkrácené podobě (např. v tabulkách). „Spolková republika Německo“ tudíž může být nahrazena výrazem „Německo“.

Různé skupiny cizinců podle země původu vykazují různé vzorce prostorového rozložení na různých řádovostních úrovních (Drbohlav 2011). Na celostátní úrovni je pro příhraniční oblasti charakteristický zvýšený podíl rezidentů ze sousední země, což platí pro Poláky, Němce, a o něco méně Slováky (Novotný a kol. 2007, Čermák, Janská 2011). Slováci jsou vlivem dlouhodobější koexistence s Čechy v rámci jednoho státu prostorově více rozprostřeni (Novotný a kol. 2007). Přes převažující preferenci městského prostředí je také nelze považovat přímo za městskou skupinu, jak je pro většinu cizinců typické (Uherek 2003). Na příhraničí je též vázána vietnamská menšina, což patrně souvisí s povahou ekonomických aktivit jejích členů (Čermák, Janská 2011). Vůbec nejkoncentrovanější menšinou jsou Rusové (Novotný a kol. 2007, Čermák, Janská 2011), jejichž lokalizace má ryze urbánní charakter (Uherek 2003). Jen v okrese Karlovy Vary a v Praze je evidováno 65 % Rusů přítomných v Česku (Čermák, Janská 2011). Dalšími typicky městskými skupinami cizinců jsou například občané Kazachstánu, Arménie nebo Gruzie (Uherek 2003). Populace cizinců z většiny vyspělých zemí nedosahují vysokých absolutních hodnot, nicméně jejich koncentrace vysoké jsou, a to zejména v případě Prahy (Novotný a kol. 2007, Čermák, Janská 2011). Jsou to především občané starších států Evropské unie nebo USA (Čermák, Janská 2011). Migrace Ukrajinců má zejména ekonomický charakter, a ten tak logicky determinuje i jejich prostorové rozložení a koncentraci do větších měst s více pracovními příležitostmi (Čermák, Janská 2011). Uherek (2003, s. 202) však argumentuje, že se „nejedná o městskou migrační skupinu v pravém slova smyslu, ale typickou kategorii zahraničních dělníků, kteří zaplňují niku na trhu práce kdekoli v České republice.“

V městském prostředí nejvíce diverzifikovanou a s majoritou splývající skupinu cizinců tvoří Slováci (Uherek 2003). Nevymezují se specifickou ekonomickou aktivitou, kategoriemi povolání, příjmy ani vystupováním, což je odlišuje od ostatních menšin a cizineckých skupin (Uherek 2003). Lokalizace Ukrajinců ve městě často koreluje s umístěním dělnických ubytoven, tedy jsou pro ně typické spíše více okrajové části (Přidalová 2013). Rusové, kteří se v Česku vyznačují vysokou ekonomickou aktivitou a relativně vyššími příjmy, jsou k migraci do země často motivováni zdejší lepší kvalitou života (Drbohlav a kol. 1999, Bittnerová a kol. 2012, Přidalová 2013), což by mělo mít vliv i na jejich lokalizaci v atraktivnějších městských částech (např. Uherek 2003). Typická je pro ně navíc vysoká míra uzavřenosti vůči majoritě (Drbohlav a kol. 1999, Bittnerová a kol. 2012, Přidalová 2013), čímž lze vysvětlovat větší tendence k prostorové koncentraci (Čermák, Janská 2011). Dalším specifikem jsou investice Rusů do nemovitostí na západě, které však nevyužívají trvale, ale spíše pro sezónní bydlení, které také mohou mít jako po-

jistku pro případ nutnosti emigrace (Přidalová 2013). Přesto, že řada Vietnamců je dobře integrována do městského prostředí (Uherek 2003), význam rodiny a kulturní vzdálenost vůči majoritě pomáhají udržovat relativně vysokou uzavřenost komunit (Valenta 2012, Přidalová 2013). Pro Vietnamce je typická koncentrace širších rodin v blízkém okolí a preference spíše sídlištních čtvrtí (Přidalová 2013).

Data a metody

Empirická část práce se pokouší přinést odpovědi na výzkumné otázky za pomoci kombinace kvantitativních a kvalitativních metod výzkumu. Kvantitativní analýza pro tento účel využívá dat ze Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011. Je známým faktem, že data ze sčítání nepostihují poměrně velkou část cizinců. Například Čermák a Janská (2011) tvrdí, že při sčítání lidu v roce 2001 nebylo sečteno přibližně 48 % legálně pobývajících cizinců v Česku. Nicméně sčítání v roce 2011 již využilo jako doplňkové další informační zdroje, z nichž nejdůležitější byl Informační systém evidence obyvatel Ministerstva vnitra. Z administrativních zdrojů bylo zařazeno přibližně 40 % cizinců, kteří nepřevzali nebo neodevzdali sčítací formuláře (ČSÚ 2014a). Dá se tudíž předpokládat, že tato nová metodika údaje o cizincích dokázala zpřesnit. Další nezanedbatelnou skupinou, jak již bylo v předchozím textu zmíněno, jsou cizinci, kteří v Česku pobývají nelegálně (Drbohlav 2011, Čermák, Janská 2011). Ani ty pochopitelně nemohou statistická data zachytit. Při interpretaci dat je tedy nutné postupovat s ohledem na tato fakta.

Vstupní sekce 5.1 představuje shrnutí sídelního a urbanistického vývoje města. Sekce 5.2 si klade za cíl odhalit populačně významné skupiny cizinců a pomocí tabulek představit jejich charakteristiky, které lze na základě rešerše literatury považovat za relevantní pro rezidenční diferenciaci a preference¹⁾. Cizinci jsou v souladu s metodikou ČSÚ²⁾ i literaturou (např. Čermák, Janská 2011, Přidalová 2013) definováni na základě cizího státního občanství a jsou takto chápáni ve veškerém dalším textu. Jak již bylo napsáno, pod pojmem „Rusové“ se rozumí občané Ruské federace, nikoliv příslušníci ruského národa, a tak dále i u ostatních skupin. Řazení skupin v tabulkách není abecední, protože vychází z kódování používaného při sčítání lidu. Tabulky vznikly zpracováním individuálních dat ze SLDB 2011 za město jako celek. Za účelem lepší výpovědní hodnoty pro tuto práci byly některé ukazatele relativizovány. Relativizované hodnoty ovšem nejsou ve většině případů vztaženy k celkové populaci dané skupiny, ale k počtu respondentů, kteří tyto údaje vyplnili. V takovýchto případech je procento odpovídajících z celkového počtu příslušníků skupiny uvedeno v položce „odpovědělo“. Na ně-

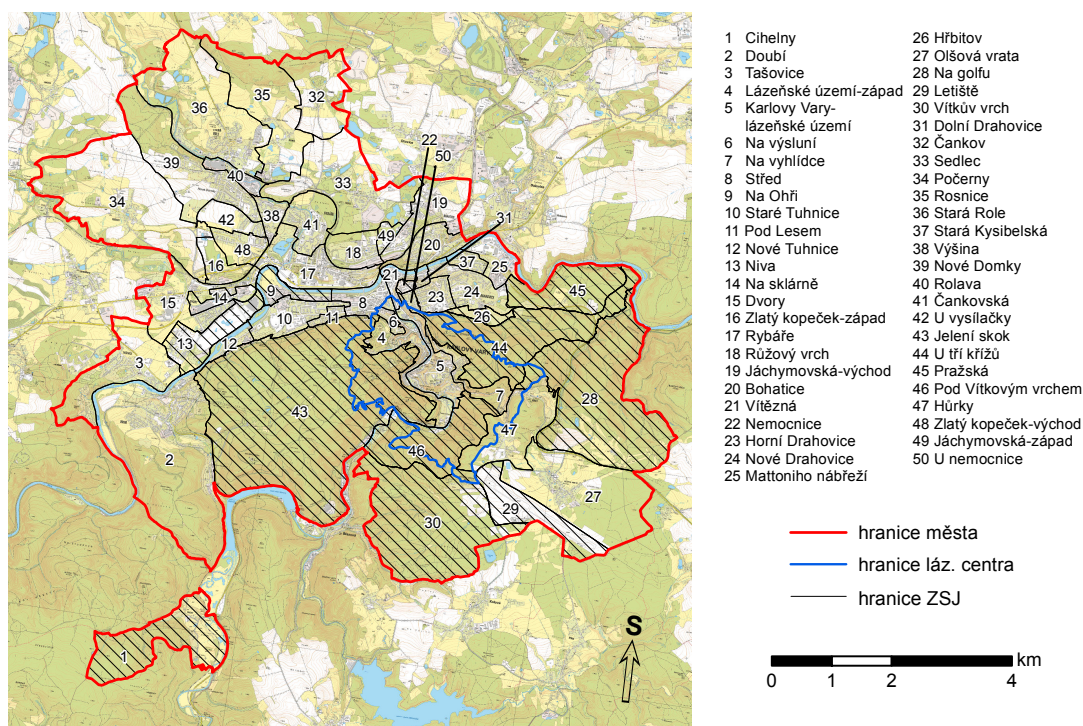
¹⁾ Např. White (1982), Clark (1983), Van Kempen (2007), Jansen (2012).

²⁾ Viz ČSÚ (2014a, 2014b).

kteřé otázky odpovědělo pouze nízké procento respondentů, proto je potřeba také tuto skutečnost reflektovat při interpretaci dat.

Sekce 5.3 se věnuje územní koncentraci a distribuci šesti populačně největších cizineckých skupin podle státního občanství v Karlových Varech s využitím kvantitativních metod. Pro každou skupinu zvlášť jsou spočítány podíly na celkové populaci všech základních sídelních jednotek a z nich následně lokalizační kvocienty. Lokalizační kvocient se vypočítá jako poměr podílu příslušníků určité skupiny v územní jednotce (v tomto případě ZSJ) a podílu příslušníků téže skupiny v širším teritoriu (v tomto případě město Karlovy Vary) (Ouředníček, Novák 2007). Hodnoty vyšší než 1 ukazují, že zkoumaná skupina je v dané územní jednotce relativně více koncentrována, než v širším teritoriu, hodnoty přesahující 2 je možné považovat za vysoké koncentrace (Ouředníček, Novák 2007). Tabulka porovnání lokalizačních kvocientů za jednotlivé skupiny ve všech ZSJ je vložena do přílohy (C.2), stejně jako tabulka počtu obyvatel a podílů cizinců v jednotlivých ZSJ (C.1).

Obrázek 4.1. Základní sídelní jednotky města Karlovy Vary a vymezení lázeňského centra.

Zdroj: Arcdata-Praha 2013, ČÚZK 2014a. Vlastní zpracování.

Lokalizační kvocienty jsou dále kartograficky zpracovány do podoby kartogramů¹⁾. S jejich pomocí jsou interpretovány rezidenční vzorce jednotlivých skupin cizinců

¹⁾ Mapy jsou zpracovány v softwaru ArcMap za pomoci Digitální vektorové geografické databáze České republiky ArcČr 500 a podkladových map WMS služby ČÚZK.

a identifikovány ty, jejichž vzorec vykazuje relativně vyšší koncentraci do lázeňského centra města. Nevýhodou lokalizačního kvocientu může být jeho zkreslení nízkými stavy populace územní jednotky. Základních sídelních jednotek je ve městě Karlovy Vary celkem padesát a jejich lokalizace je znázorněna v mapě 4.1. Kvůli odlišení populačně slabých ZSJ, u kterých hrozí zkreslení nejvíce, jsou ZSJ s méně než čtyřiceti obyvateli označeny šrafováním. Vymezení lázeňského centra pro potřeby této práce přímo vychází z nařízení vlády ze 29. srpna 2012 o stanovení lázeňského místa Karlovy Vary a Statutu lázeňského místa Karlovy Vary. Vnitřní území lázeňského místa, které toto nařízení používá, je v mapě 4.1 vyvedeno modře.

Vzhledem ke specifičnosti prostředí Karlových Varů a relativně malé velikosti lázeňského centra je vhodné využít také kvalitativní formy výzkumu. Jako nejvhodnější metoda pro zodpovězení výzkumných otázek této případové studie byly vyhodnoceny polostrukturované rozhovory s aktéry, kteří mohou proces rezidenční diferenciace na etnické bázi explicitně ovlivňovat, nebo o něm mít hlubší znalosti. Analýze provedených rozhovorů je věnována sekce 5.4.

Na tomto místě je nejprve vhodné se zamyslet, nakolik se v reálu překrývají informace zjištěné použitými kvantitativními a kvalitativními metodami. Přítomnost v lokalitě může nabývat různých forem v kontinuu od trvalého bydlení až po krátkodobou návštěvu (Knox, Pinch 2010). SLDB zachycuje pouze osoby obvykle bydlící (ČSÚ 2014b), nemůže ovšem pokrývat relativně krátkodobější pobyty, které však u některých skupin cizinců mohou mít poměrně důležitý podíl na celkových populacích¹⁾. Proto bylo nejvíce oslovených respondentů vybráno z řad realitních makléřů. Ti díky své znalosti lokálního trhu s nemovitostmi mohou přinést doplňující informace o cizincích, kteří ve městě pobývají příliš málo, aby byli zachyceni statistikami, ale přitom v něm nemovitosti vlastní a tvoří tak důležitý článek procesu socioprostorové diferenciace. Záměrně jsou naopak z kvalitativního výzkumu vypuštěni samotní cizinci, jejichž pohled by v takto omezeném rozsahu výzkumu byl zřejmě příliš individuální a jen těžko by došlo k informační saturaci. Osloveno bylo postupně 8 respondentů, jejichž přehled je zobrazen v tabulce 4.1.

Položka „ciz. klient.“ v přehledu respondentů uvádí odhadovaný podíl cizinců na celkové klientele u realitních makléřů. Je patrné, že velká část z nich se do kontaktu s cizinci dostává relativně často – v některých případech tvoří téměř jednu třetinu klientů. Rozhovory byly realizovány v průběhu několika dní od 28. 4. 2014. Délka jednotlivých rozhovorů se pohybovala přibližně od 30 do 90 minut. Otázky v rozhovorech jsou cíleny zejména na rezidenční preference skupin cizinců z hlediska lokalizace a vlastností

¹⁾ Viz například sezónní využívání nemovitostí v případě Rusů (Bittnerová a kol. 2012, Přidalová 2013).

Tabulka 4.1. Přehled respondentů.

respondent	obor	praxe	ciz. klient. [%]
1	reality	22 let	30-35
2	reality	8 let	10-30
3	reality	nezjištěno	5-10
4	reality	4 roky	30
5	reality	5 let	20
6	reality	5 let	20-25
7	integrace cizinců	16 let	-
8	vedení města	4 roky	-

bydliště. Důraz je kladen na identifikaci pro cizince charakteristických lokalit na nižší měřítkové úrovni. Pokládány byly i obecnější dotazy týkající se cizinců s cílem doplnit, podpořit nebo vyvrátit poznatky a předpoklady z kvantitativní analýzy etnické rezidenční diferenciaci celého města. Rozhovory byly vedeny podle následující osnovy:

- Délka praxe v oboru
- Ceny nemovitostí v Karlových Varech a lázeňském centru
- Kontakt s cizinci při práci (podíl klientů, země původu)
- Charakteristiky identifikovaných skupin cizinců („jací jsou“ – věk, rodinný stav apod.)
- Možné důvody výběru Karlových Varů (pull-faktory)
- Požadavky při hledání bydlení, preference, standardy (forma vlastnictví, typ bydliště, vybavenost, cena, sociální prostředí, další požadavky)
- Důležitost lokalizace
- Preference lázeňského centra
- Konkrétní lokality vyšší rezidenční koncentrace cizinců v centru a blízkém okolí
- Další kontakt s klienty

Případová studie Karlových Varů a jejich lázeňského centra

5.1 Město Karlovy Vary

Úplné počátky osídlení v širší oblasti Karlových Varů sahají do starší doby kamenné, jež zde souvisí především s polykulturní lokalitou v Tašovicích. Samotné Karlovy Vary byly založeny v druhé polovině čtrnáctého století Karlem IV., kdy se zároveň začíná tvořit lázeňská funkce města. Nicméně se dá předpokládat, že oblast kolem Vřídla (tedy dnešního lázeňského centra města) byla využívána již dříve za účelem těžby vřídlovce jako stavebního materiálu (Klsák 2001).

Skutečně známým lázeňským centrem – minimálně v evropském měřítku – se Karlovy Vary staly v období baroka. Město si oblíbili zejména příslušníci saského, a později i ruského panovnického dvora. Město několikrát navštívil i car Petr Veliký. Již do těchto let tedy můžeme datovat „objevení“ města Rusy (Burachovič 2001). V roce 1759 zachvátil město požár, který definitivně zničil středověkou zástavbu. Plány na obnovu města se již řídily novými principy barokní okázalosti a vzdušnosti a počítaly s dalším rozvojem. Jako významný kompoziční prvek byla začleněna řeka Teplá, kolem které vznikly promenádní bulváry. Zástavba se začala rozšiřovat i mimo údolí řeky (Zeman 2012).

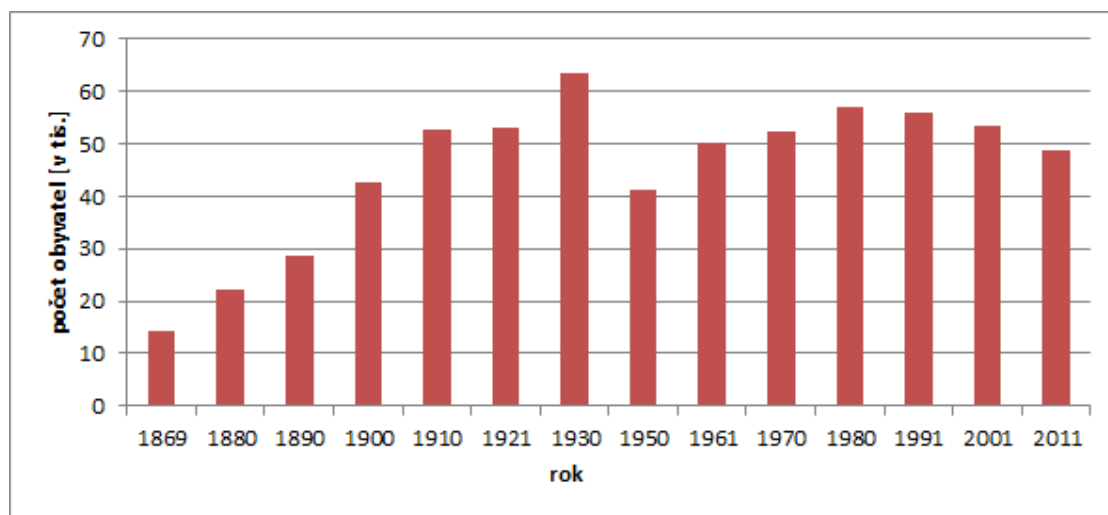
Za vůbec nejslavnější a nejúspěšnější období města je považována druhá polovina 19. a začátek 20. století. To bývá nazýváno Zlatým věkem Karlových Varů. Město tehdy zažívalo největší hospodářský i stavební růst a bylo skutečným kosmopolitním centrem světového významu. V sedmdesátých letech 19. století vznikla první vilová čtvrť zvaná Westend, ve které se nalézal pravoslavný chrám, synagoga i anglikánský kostel (Zeman 2012). V období československé První republiky docházelo k rozšiřování a růstu nových vilových kolonií, jako například v Drahovicích. V roce 1928 došlo ke vzniku tzv. Velkých Karlových Varů připojením dnes sídelně významných Drahovic, Tuhnic a Rybář (Zeman 2012). Tou dobou měly také Karlovy Vary vzhledem ke své dnešní podobě nejvíce obyvatel, jak později ukáže graf 5.1.

Úspěšný rozvoj města trvale poškodily již několikrát zmiňované události druhé světové války, po kterých ztratily výraznou část svých obyvatel. Úpadek se ještě prohloubil

po nástupu socialismu, kdy centrum města začalo chátrat a docházelo k demolicím historických budov. Necitlivost socialistického urbanismu se nejvíce projevila v 70. letech, kdy byly v duchu normalizační architektury postaveny nová Vřídelní kolonáda a hotel Thermal, jimž musela ustoupit řada historicky cenných objektů. Nicméně i přes tyto změny byl specifický ráz centra zachován, dobová výstavba se realizovala spíše v podobě rozrůstajících se sídlišť – například na Růžovém vrchu, na Čankovské nebo ve Staré Roli. Od roku 1992 je lázeňská část města městskou památkovou zónou (Zeman 2012).

Transformace fyzických prostorových struktur centra Karlových Varů je v posledních dvaceti letech spjata zejména se zahraničním kapitálem. I přes vyhlášenou památkovou ochranu dále docházelo ke kontroverzním demolicím historických staveb a předimenzované výstavbě vedoucí k narušování kontinuity urbanistického celku (ČTK 2010, Plechatá 2012 – z tisku).

Graf 5.1. Vývoj počtu obyvatel Karlových Varů podle sčítání lidu 1869-2011 a správního rozdělení k 1. 1. 2013.

Zdroj: ČSÚ 2013. Vlastní zpracování.

Z grafu 5.1 vývoje počtu obyvatel mezi lety 1869-2011 je zřejmých několik poznatků, potvrzující některá uvedená tvrzení v předchozím textu. Nejstrmější nárůst populace města – tedy projev rozsáhlého urbanizačního procesu – pozorujeme v obou dekadách kolem přelomu 19. a 20. století – v období „Zlatého věku“. Počet obyvatel vzrostl z přibližně 28,5 tisíc v roce 1890 na více než 52 tisíc roku 1910 (ČSÚ 2013). Mezi sčítáními 1910 a 1921 růst stagnuje, což je způsobeno zřejmě především událostmi první světové války. Po vzniku a stabilizaci československé demokratické První republiky je po roce 1921 pozorovatelný opětovný nárůst v podobném duchu, jako před válkou. Jeho vrcholem je populační maximum města při sčítání v roce 1930 – tehdy mělo město přibližně 63,5 tisíce obyvatel (ČSÚ 2013). Naopak, po již několikrát zmíněných událostech druhé

světové války dosáhl počet obyvatel dlouhodobého minima – při sčítání obyvatel v roce 1950 žilo v Karlových Varech jen něco málo přes 41 tisíc lidí. Dosídlování příhraničních oblastí obrátilo trend opět k růstu, který trval do 80. let. Od té doby (až na výjimky, které z tohoto grafu nejsou patrné) počet obyvatel města relativně plynule klesá. V roce 2011 již klesl pod 50 tisíc. Vzhledem k relativně vysokému migračnímu obratu se dá předpokládat, že úbytek obyvatelstva je částečně kompenzován cizinci, jejichž počty ve městě mají spíše stoupající tendenci (Čepelák 2009).

5.2 Charakteristiky cizinců v Karlových Varech

Počty příslušníků nejpočetnějších skupin cizinců předkládá tabulka 5.1. Z tabulky je patrné, že nejpočetnější skupinou s cizím občanstvím jsou v Karlových Varech občané Ruské federace, kterých je více než dvojnásobek oproti druhé nejpočetnější skupině – Ukrajincům. Tyto dvě skupiny tvoří ještě společně s občany Republiky Kazachstán silnou menšinu z bývalého Sovětského svazu. Data ukazují, že mimo tyto skupiny jsou z bývalého SSSR přítomni i další, namátkou z Běloruské či Arménské republiky (ČSÚ 2014b). Pravděpodobně zejména díky historické tradici města, oblasti Sudet a blízkosti hranice Spolkové republiky Německa jsou ve větší míře zastoupeni Němci – ti tak tvoří jedinou populačně širší menšinu občanů ze západoevropského státu. V Karlových Varech je relativně vysoký počet občanů Vietnamské socialistické republiky, což lze v souladu s literaturou (Čermák, Janská 2011) považovat za projev lokalizace jejich ekonomických aktivit do atraktivních příhraničních oblastí. Poslední v kontextu města dosud nezmíněnou skupinu tvoří Slováci. Jejich přítomnost lze podle literatury mimo jiné považovat za relikty dosídlovacího poválečného procesu (Uherek 2003, Čermák, Janská 2011), ale i pozdějších relativně silných proudů migrace ze Slovenska (Uherek 2003).

Tabulka 5.1. Absolutní počty cizinců v Karlových Varech v roce 2011.

občanství	Něm.	Kaz.	Rus.	Slov.	Viet.	Ukr.	ostat.
počet	423	122	1881	229	774	882	737

Zdroj: ČSÚ 2014b. Vlastní zpracování. Zkratky viz příloha A.

Relativní počty cizinců, vztažené k celkovému počtu 48 868 sečtených obyvatel Karlových Varů v roce 2011 (ČSÚ 2014b), zobrazuje tabulka 5.2. V roce 2011 tvořily cizinci celkem přibližně 10,4 % populace Karlových Varů, což je vzhledem k republikovému průměru 4,1 % řadí mezi atraktivní města z hlediska cizinecké imigrace (ČSÚ 2014b). Uherek (2003) ve své práci uváděl jako sídlo nad 10 000 obyvatel s nejvyšší koncentrací cizinců Cheb s 5,8 % – to poukazuje na relativní nárůst počtu cizinců jak celorepublikově, tak především v případě Karlových Varů.

Tabulka 5.2. Relativní počty cizinců v Karlových Varech v roce 2011 [%].

občanství	Něm.	Kaz.	Rus.	Slov.	Viet.	Ukr.	ostat.
počet	0,87	0,25	3,87	0,47	1,59	1,81	1,52

Zdroj: ČSÚ 2014b. Vlastní zpracování.

Informace o podílech mužů a žen na jednotlivých skupinách podává tabulka 5.3. Za povšimnutí zde stojí dvě skupiny. První jsou Němci, u nichž tvoří 65 % populace mužů. Velmi podobný trend vykazují s 62 % mužů také Vietnamci, u nichž by podle mého názoru mohl tento fakt korelovat s ekonomickým charakterem migrace do Česka (Uherek 2003, Čermák, Janská 2011, Přidalová 2013) a možným silnějším zapojením mužů do těchto aktivit.

Tabulka 5.3. Cizinci v Karlových Varech podle pohlaví v roce 2011 [%].

	Něm.	Kaz.	Rus.	Slov.	Viet.	Ukr.
Muži	65	52	46	49	62	50
Ženy	35	48	54	51	38	50

Zdroj: ČSÚ 2014b. Vlastní zpracování.

Tuto úvahu by mohl částečně potvrzovat i údaj patrný z tabulky 5.4, která obsahuje strukturu skupin podle rodinného stavu. Nejvyšší podíl Vietnamců vidíme v kategorii „svobodný“ a tento podíl je zároveň nejvyšší ze všech skupin. Zároveň však signifikantně nízký počet rozvedených Vietnamců může poukazovat na vysoký důraz kladený na rodinné hodnoty, který tato skupina vykazuje (Přidalová 2013). Ostatní skupiny vykazují relativně podobné vzorce, byť kolísá poměr mezi svobodnými a ženatými/vdanými. To mohou částečně vysvětlovat odlišné věkové charakteristiky skupin, nebo další případné rozdílné pojetí rodinných hodnot.

Tabulka 5.4. Cizinci v Karlových Varech podle rodinného stavu v roce 2011 [%].

	Něm.	Kaz.	Rus.	Slov.	Viet.	Ukr.
svobodný/svobodná	43	37	35	48	57	35
ženatý/vdaná	41	42	47	34	40	48
rozvedený/á	12	17	15	16	3	14
ovdovělý/á	4	4	3	2	0	3
odpovědělo	67	95	98	97	97	98

Zdroj: ČSÚ 2014b. Vlastní zpracování.

O věkových charakteristikách zkoumaných skupin pojednávají tabulky 5.5 a 5.6. První zmíněná tabulka 5.5 ukazuje srovnání pro průměrný věk a věkový medián. Z hlediska obou ukazatelů se jako nejstarší ukázala německá populace, což může svědčit o přítomnosti části starousedlíků, kteří nebyli v poválečných letech odsunuti,

nebo se spíše do Karlových Varů po opětovné demokratizaci země vrátili (Erbenová 2013). Předpoklad, že Ukrajinci jsou v Čechách zejména ekonomicky motivovaní mladí muži (Drbohlav, Janská, Šelepová 1999; Malynovska 2008 in Přidalová 2013) v případě Karlových Varů nepotvrzuje relativně vyšší věk oproti některým jiným skupinám, ani výše uvedená vyrovnanost v poměru mužů a žen. Nejmladší je populace Vietnamců, kterou následují Slováci. Tezi o stáří německé populace nevyvrací druhá tabulka 5.6, ze které je patrné, že Němci mají ze všech skupin nejvyšší podíl v kategorii poproduktivního věku, a nejnižší v předproduktivním věku. Vietnamci – tedy nejmladší skupina – naopak nedosahují ani jednoho procenta v kategorii poproduktivního věku, což lze opět připisovat velkému podílu ekonomicky motivovaných imigrantů z této skupiny a jejich masovější migraci jako relativně novému fenoménu (Uherek 2003, Přidalová 2013).

Tabulka 5.5. Charakteristiky věku populací cizinců v Karlových Varech v roce 2011.

	Něm.	Kaz.	Rus.	Slov.	Viet.	Ukr.
věkový průměr	50	39	46	35	34	40
věkový medián	53	40	41	32	30	36

Zdroj: ČSÚ 2014b. Vlastní zpracování.

Tabulka 5.6. Věková struktura cizinců v Karlových Varech v roce 2011 [%].

	Něm.	Kaz.	Rus.	Slov.	Viet.	Ukr.
předproduktivní (0-14)	2	13	14	9	13	11
produktivní (15-65)	75	82	80	87	87	87
poproduktivní (nad 65)	23	5	6	4	0	2

Zdroj: ČSÚ 2014b. Vlastní zpracování.

Tabulka 5.7 je přehledem vzdělanostní struktury populací cizineckých skupin. Především u Němců je zřejmé, že údaj nevyplnilo velké procento respondentů, reprezentativnost této tabulky je tak potřeba brát s rezervou. Zajímavým poznatkem je velmi vysoké procento vysokoškolsky vzdělaných občanů Kazachstánu, jichž mezi odpovídajícími respondenty sčítání bylo 45 %. Dalších 19 % mělo středoškolské vzdělání s maturitou. Relativně vysoká vzdělanost je patrná také u Rusů, z nichž mělo minimálně střední školu s maturitou téměř 60 %. Potenciál má navíc tato skupina v 33 % dětí do 14 let, což je v této kategorii nejvyšší podíl. Naopak u Vietnamců uvedla vysokoškolské vzdělání pouhá 2 %, a zároveň 4 % jsou zcela bez vzdělání a 35 % má základní vzdělání.

Tabulka 5.8 zaznamenává údaje o ekonomické aktivitě cizinců. U německých občanů opět bohužel zaznamenáváme nízkou participaci na zodpovídání této otázky. Vzorek, který je k dispozici, však koreluje s předchozími poznatky o nich – evidentní převahu

Tabulka 5.7. Cizinci v Karlových Varech podle nejvyššího ukončeného vzdělání v roce 2011 [%].

	Něm.	Kaz.	Rus.	Slov.	Viet.	Ukr.
děti 0-14	19	23	33	13	26	17
bez vzdělání	0	0	0,5	1	4	0,5
základní	11	10	6,5	11	35	9
střední bez maturity	28,5	3	2	24	9	15
střední s maturitou	30	19	29	31	24	40
vysokoškolské	11,5	45	30	20	2	18,5
odpovědělo	13	57	42	68	52	61

Zdroj: ČSÚ 2014b. Vlastní zpracování.

ekonomicky neaktivních lze spojovat s vysokým průměrným věkem a podílem německé populace v poproduktivním věku. Mírnou převahu ekonomicky neaktivních je možné zaznamenat ještě u Rusů, ale ani u nich nebyl počet odpovídajících nějak vysoký, proto je relevance tohoto poznatku nižší. Téměř inverzní vzorec k německému vykazují Slováci, z nich jsou téměř tři čtvrtiny z odpovídajících ekonomicky aktivní. Výraznější převahu ekonomicky aktivních lze identifikovat ještě u Ukrajinců. U občanů Vietnamu a Kazachstánu jsou podíly relativně vyrovnané.

Tabulka 5.8. Cizinci v Karlových Varech podle ekonomické aktivity v roce 2011 [%].

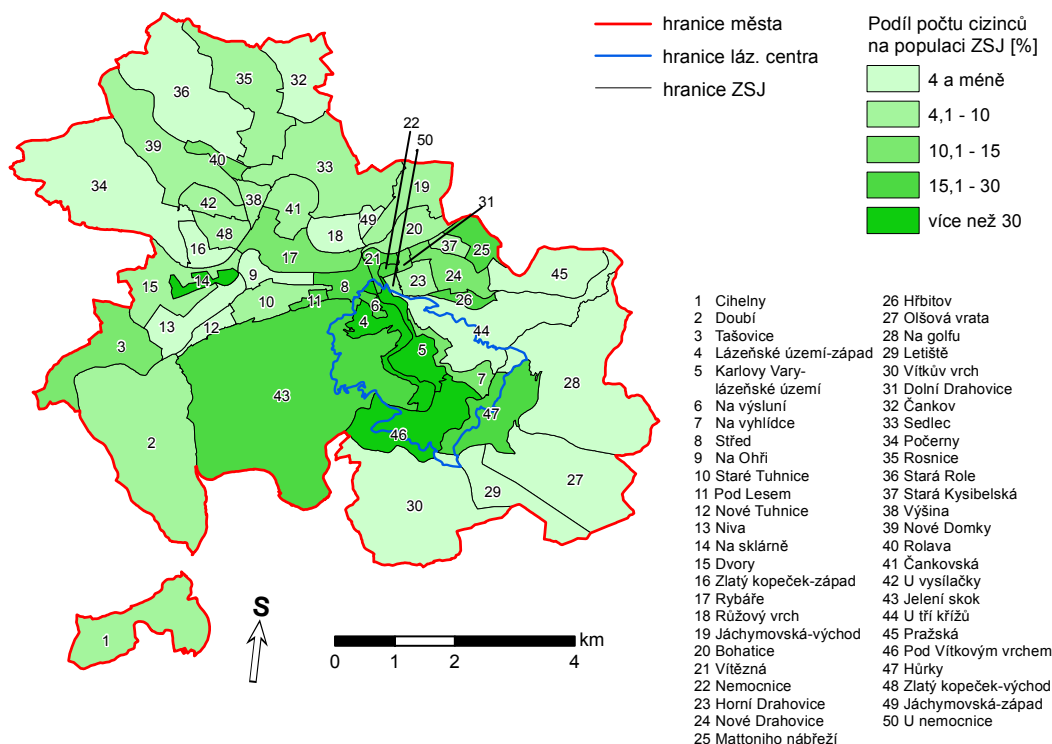
	Něm.	Kaz.	Rus.	Slov.	Viet.	Ukr.
podíl ek. aktivních	28	51	46	74	54	69
podíl ek. neaktivních	72	49	54	26	46	31
odpovědělo	19	57	43	68	51	60

Zdroj: ČSÚ 2014b. Vlastní zpracování.

5.3 Rozmístění cizinců ve městě a hodnocení jejich koncentrace do centra

Podíly cizinců na jednotlivých ZSJ města Karlovy Vary v komplexním pojetí jsou znázorněny v mapě 5.2. V podobě rozložení lze identifikovat poměrně zřetelný koncentrický charakter. Územím s nejvyšším podílem cizinců je zdánlivě ZSJ Pod Vítkovým vrchem (č. 46 v mapě), v níž cizinci tvoří 85,7 % obyvatel. Tato ZSJ má však pouhých 14 obyvatel. Větší váhu má ovšem druhá nejvyšší hodnota 56,5 %, která náleží ZSJ Lázeňské území-západ (č. 4). ZSJ Lázeňské území-západ tvoří integrální součást lázeňského centra. Patří do ní například vilová čtvrť Westend a většina sídelní zástavby v centru na levém břehu řeky Teplé (Zeman 2012). Její populace tvořila v roce 2011 celkem 948 obyvatel a můžeme jí tak považovat za velmi specifickou – s výjimkou zmíněné ZSJ Pod Vítkovým vrchem tvoří jediné území města, kde je obvykle bydlící česká populace oproti cizincům v menšině (ČSÚ 2014b). Podrobnější údaje o cizincích jako celku ve všech ZSJ jsou uvedeny v tabulce C.1 v příloze.

Obrázek 5.2. Podíly cizinců na základních sídelních jednotkách Karlových Varů v roce 2011.

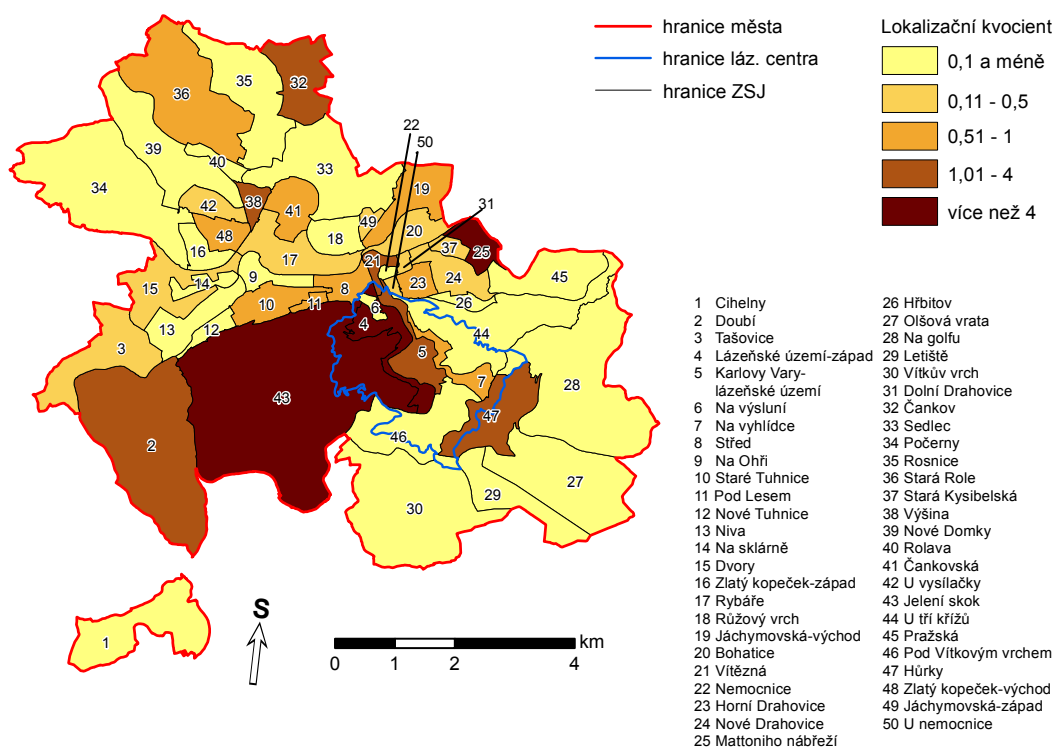

Zdroj: Arcdata-Praha 2013, ČSÚ 2014b. Vlastní zpracování.

Rezidenční prostorový vzorec rozmístění německých občanů v Karlových Varech ukazuje mapa 5.3. Z ní je patrné, že Němci jsou zastoupeni přibližně v polovině kar-

lovarských základních sídelních jednotek. Relativní prostorová disperze napříč jednotkami podle mého názoru souvisí s dlouhou tradicí, kterou německá přítomnost (byť narušena poválečným odsunem) v Karlových Varech má (Erbenová 2013) – a to v souladu s tvrzením o postupné dekoncentraci etnické skupiny v průběhu času (Valenta 2012).

Obrázek 5.3. Lokalizační kvocienty pro občany Spolkové republiky Německo v základních sídelních jednotkách Karlových Varů v roce 2011.

Zdroj: Arcdata-Praha 2013, ČSÚ 2014b. Vlastní zpracování.

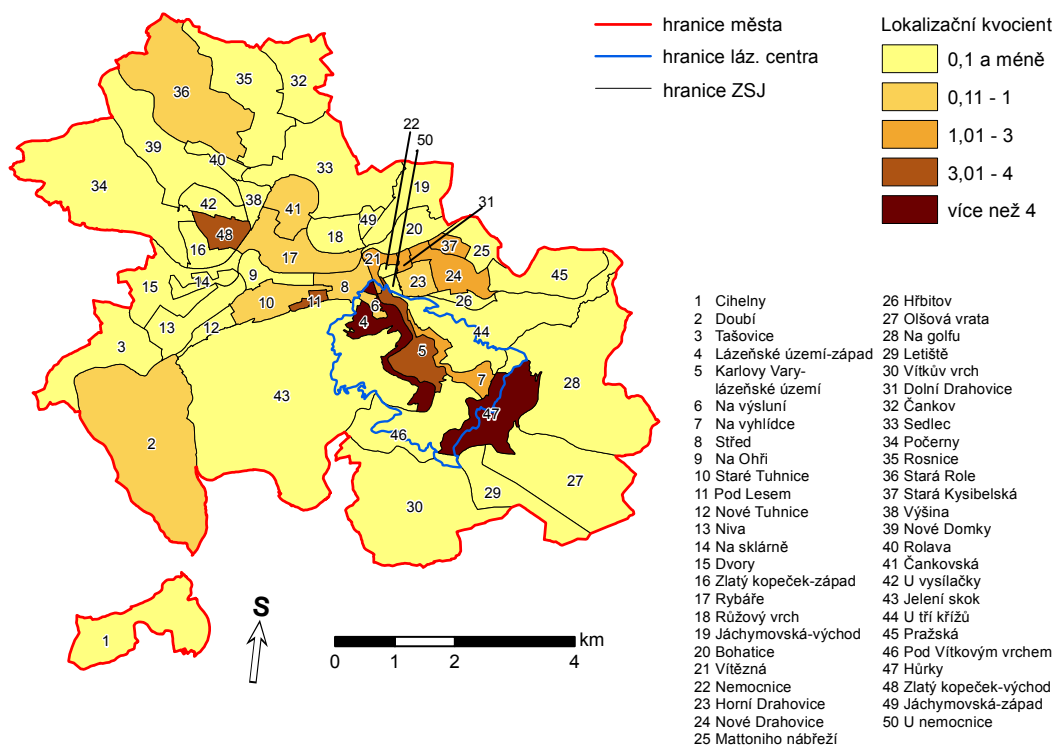
Tezi o specifické přirozenosti německé přítomnosti by mohli částečně podpořit údaje týkající se relativně nejvyšších věkových charakteristik této skupiny předkládané v podsekcí 5.2. Zároveň je ale v případě několika sídelních jednotek dosahováno vysokých hodnot lokalizačního kvocientu – tedy vysoké koncentrace skupiny v porovnání s širším územím. Nejmarkantnější je hodnota lokalizačního kvocientu 16,7 v případě ZSJ Lázeňské území-západ (č. 4). Zmíněná hodnota kvocientu je vysoká i v porovnání s ostatními etnickými skupinami (viz tabulka C.2 v příloze). Těžko lze navíc hovořit o možném zkreslení populační slabosti jednotky, jako v případě sousední jednotky Jelení skok (č. 43). Jak již bylo řečeno výše, Lázeňské území-západ mělo k roku 2011 celkem 948 obyvatel. Z nich téměř 15 % má německé občanství, a žila zde tedy téměř třetina celkové německé populace ve městě (ČSÚ 2014b).

Data o Němcích nám tak přináší dva velmi odlišné poznatky. Na základě mapy a dat v tabulkách není možné hovořit o rovnoměrnosti, ani o jednoznačně koncentrickém

rezidenčním prostorovém vzorci německých občanů Karlových Varů. Nicméně z nich vyplývá evidentní atraktivita lázeňského centra pro nemalou část této skupiny. Právě atraktivitu centra bych s ohledem na dlouhodobou přítomnost Němců ve městě a jejich kulturní blízkost označil za stěžejní faktor vytváření této rezidenční koncentrace.

Občané Kazachstánu jsou populačně nejmenší ze šesti zkoumaných skupin cizinců v této práci (viz tabulka 5.1), čemuž odpovídá také nižší počet základních sídelních jednotek, ve kterých jsou zastoupeni. Stav jejich současného prostorového rozmístění a koncentrací je zobrazen v mapě 5.4. Z intervalů zvolených pro kartogramy je na první pohled patrné, že v oblastech, kde jsou Kazaši zastoupeni, mají tendence vytvářet relativně vyšší koncentrace. Dvě nejvyšší se nacházejí v centru. Nejvyšší hodnota lokalizačního kvocientu 14,1 (viz tabulka C.2 v příloze) je zaznamenána u ZSJ Hůrky (č. 47), druhá nejvyšší 6,3 potom v ZSJ Lázeňské území-západ (č. 4). Komplikací pro interpretaci koncentrací může být v případě Kazachů nízký počet členů skupiny v porovnání s velikostí územních jednotek – jako vysoká koncentrace se pak jeví nadprůměrný výskyt více občanů Kazachstánu, kteří ovšem od sebe v realitě mohou žít poměrně daleko. Hodnocení úrovně koncentrací je proto u této skupiny poměrně diskutabilní.

Obrázek 5.4. Lokalizační kvocienty pro občany Republiky Kazachstán v základních sídelních jednotkách Karlových Varů v roce 2011.

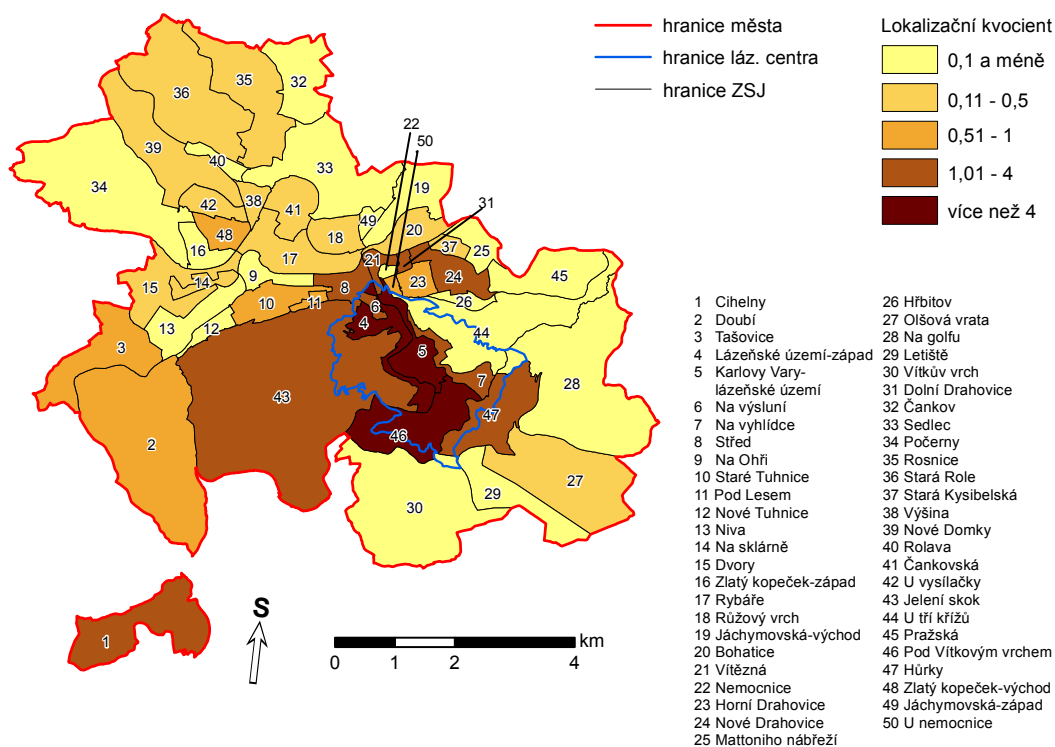

Zdroj: Arcdata-Praha 2013, ČSÚ 2014b. Vlastní zpracování.

Při pohledu na mapu lze snadněji hodnotit vzorec rozmístění členů skupiny. Vzhledem k tomu, že největší koncentrace se nacházejí v centru a další s ním poměrně blízko sousedí (např. ZSJ Vítězná (č. 22), Stará Kysibelská (č. 37), Nové Drahovice (č. 24), či Pod Lesem (11)), lze v rezidenčním prostorovém vzorci občanů Kazachstánu identifikovat výraznější soustředné tendence. Takovýto trend by mohl být částečně vysvětlován vysokým podílem vysokoškolsky vzdělaných jedinců v rámci této skupiny, který odhalila tabulka 5.7. Vyšší úroveň vzdělání totiž někdy bývá dávána do souvislosti s rezidenční orientací na centra měst (Knox, Pinch 2010).

Rusové jsou v Karlových Varech největší cizineckou skupinou, a proto nemůže být překvapením, že jsou více zastoupeni ve větší části základních sídelních jednotek města. Prostorový vzorec jejich rozmístění (mapa 5.5) je ze všech zkoumaných skupin zřejmě nejvíce charakteristický nárůstem hodnot koncentrace směrem do centra. Tři nejvyšší zaznamenané koncentrace se nachází v lázeňském centru města.

Obrázek 5.5. Lokalizační kvocienty pro občany Ruské federace v základních sídelních jednotkách Karlových Varů v roce 2011.

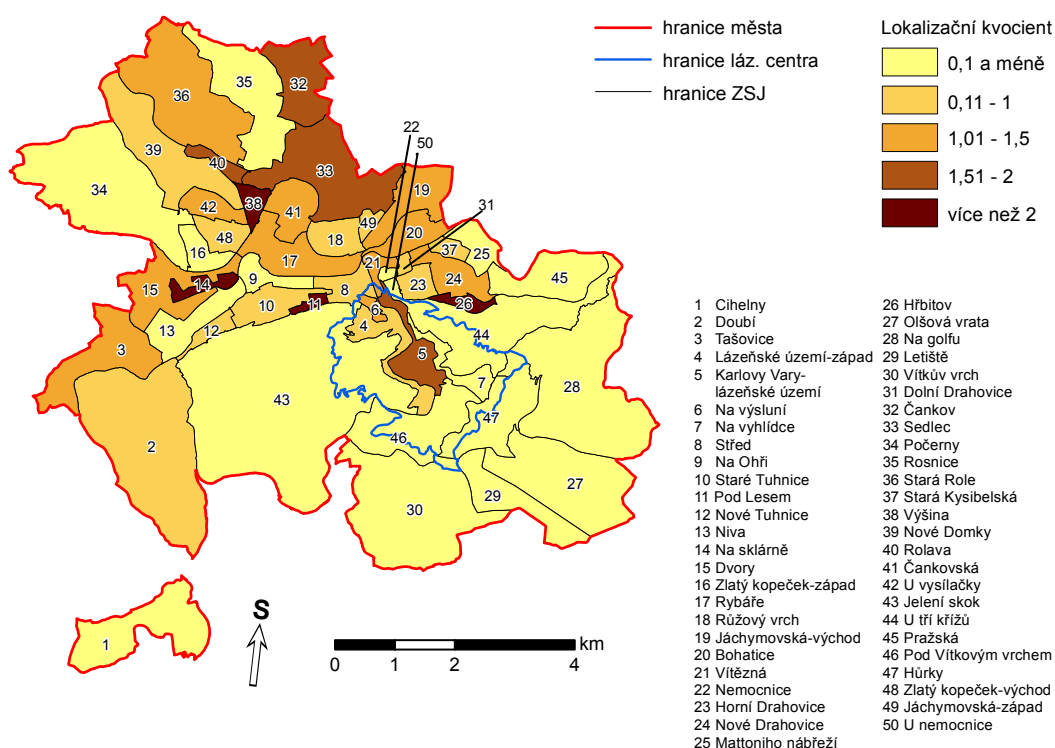

Zdroj: Arcdata-Praha 2013, ČSÚ 2014b. Vlastní zpracování.

Nejvyšší hodnoty lokalizačního kvocientu 22,2 bylo dosaženo v ZSJ Pod Vítkovým vrchem (č. 46 v mapě – viz tabulka C.2 v příloze). Ačkoliv je tato územní jednotka populačně nevýznamná, zaslouží si zvláštní pozornost. Z jejích 14 obyvatel má totiž hned 12 ruské občanství, což s přihlédnutím na deklarovanou sociální kohezi a relativní uza-

vřenosť ruských menšin (Bittnerová a kol. 2012, Přidalová 2013) indikuje reálnou možnost existence separované lokality¹⁾ (Burjanek 2005, Knox, Pinch 2010, Gadecki 2013). Další lokality vysokých koncentrací jsou potom dvě nejdůležitější ZSJ centra – Lázeňské území-západ s hodnotou LK 5,3 a Karlovy Vary-Lázeňské území s hodnotou LK 4,5. Je pravděpodobné, že preference bydlení v centru světově známého lázeňského města bude souviset i s reflexí vysokého socioekonomického statusu lokality, ačkoliv v případě Rusů v Praze byl tento aspekt při výběru bydlení považován spíše za druhořadý (Bittnerová a kol. 2012). Tuto myšlenku by mohla potvrzovat také vysoká koncentrace Rusů v ZSJ Cihelny (č. 1), která je vybavena luxusním golfovým resortem. Vzhledem k vysoké cenové hladině nemovitostí v těchto oblastech zvýšené koncentrace se navíc potvrzuje předpoklad, že Rusové přicházející do Česka jsou charakterističtí relativně vyššími příjmy (Přidalová 2013). Poměrně vysoký věk zaznamenaný u ruské populace v tabulce 5.5 by mohl poukazovat na významný podíl „rekreačních“ účelů pobytu v tomto městě. Tabulka 5.8 ukazuje, že podíl ekonomicky neaktivních Rusů v Karlových Varech převyšuje ekonomicky aktivní, což se dostává do rozporu s myšlenkou, že Rusové přítomní v Česku se také vyznačují vysokou ekonomickou aktivitou (Přidalová 2013).

Obrázek 5.6. Lokalizační kvocienty pro občany Slovenské republiky v základních sídelních jednotkách Karlových Varů v roce 2011.

Zdroj: Arcdata-Praha 2013, ČSÚ 2014b. Vlastní zpracování.

¹⁾ Tato lokalita bude později identifikována jako „gated community“ u Gejzírparku, viz také fotografie B.6 a B.7.

Jak již bylo zmíněno v dřívějších částech práce, Slováci tvoří v českých městech specifickou cizineckou skupinu, která kvůli společné historii v rámci jednoho státu a výrazné kulturní i jazykové blízkosti téměř splývá s většinovým obyvatelstvem (Uherek 2003). Tento fakt se odráží také v jejich rozmístění napříč městem a úrovni koncentrací, viditelných v mapě 5.6. Slováci, ačkoliv jsou druhou populačně nejmenší z šesti cizineckých skupin, jsou zastoupeni v 31 z 50 základních sídelních jednotek (viz tabulka C.2 v příloze) a povětšinou netvoří výraznější koncentrace. Výjimečný případ tvoří základní sídelní jednotka Hřbitov (č. 26) s hodnotou LK 42,5 (viz tabulka C.2 v příloze), která je ovšem zároveň exemplárním případem zkreslení výsledku nízkým počtem obyvatel. ZSJ má pouhých pět obyvatel, z nichž jeden má slovenské občanství (ČSÚ 2014b) – v žádném případě tak nelze mluvit o skutečné koncentraci na tomto území. I přes zvýšenou koncentraci v ZSJ Karlovy Vary-Lázeňské území (č. 5) nelze pozorovat v případě Slováků výraznější rezidenční těžiště. Vyšší koncentrace se dále nacházejí v ZSJ Pod lesem (č. 11) v blízkosti obchodně-správního centra města¹⁾ (ZSJ Střed – č. 8), ale i v okrajových městských celcích (např. č. 38 – Výšina, č. 40 – Rolava, č. 32 – Čankov, č. 33 – Sedlec).

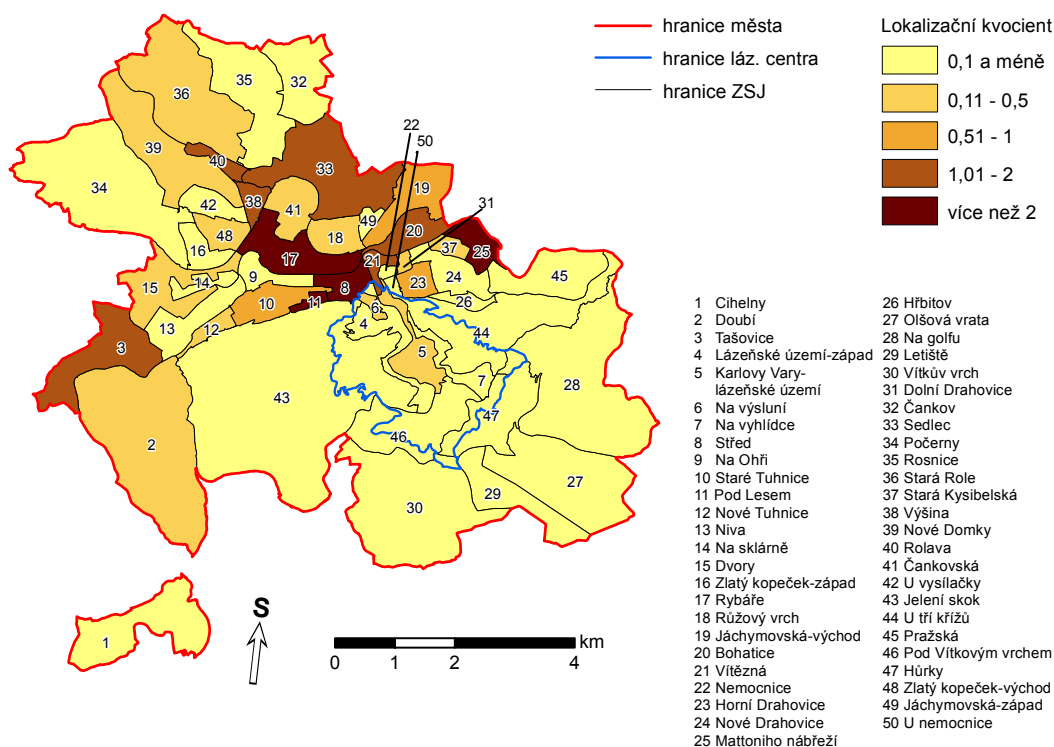
Rozmístění Vietnamců a jejich koncentrace v Karlových Varech zobrazuje mapa 5.7. Největších koncentrací dosahuje vietnamská populace v ZSJ Stará Kysibelská (č. 25) a ZSJ Pod lesem (č. 11). V lokalitě Stará Kysibelská má LK hodnotu 10,5 a Pod lesem 9,1. To především u lokality Pod lesem při jejím vysokém počtu obyvatel²⁾ a relativně malé velikosti poukazuje na výraznější zájem vietnamské skupiny o život zde. Další zvýšené koncentrace lze v mapě pozorovat u obchodně-správní části města, v ZSJ Střed (č. 8) a Rybáře³⁾ (č. 17). Naopak v lázeňském centru města jsou Vietnamci podrepresentováni, a to zřejmě nejvíc ze zkoumaných skupin. Ani v jedné ze základních sídelních jednotek centra města nedosahuje LK vyšší hodnoty než 0,5, Vietnamci jsou tedy ve všech těchto územích koncentrováni podstatně méně, než v celém městě. Ve vzorci rezidenčního rozmístění vietnamských občanů tedy lze identifikovat koncentrické tendence, ovšem směřující nikoliv k centru lázeňskému, ale k centru obchodně-správnímu. Tato orientace se zdá být logická ve spojitosti s často ekonomickou motivací vietnamské přítomnosti v českých městech (Uherek 2003, Čermák, Janská 2011, Přidalová 2013). Částečně v rozporu s tímto předpokladem se jeví relativně nízký podíl ekonomicky aktivních u této skupiny například vůči Slovákům či Ukrajincům, patrný z tabulky 5.8. Nižší podíl ekonomicky aktivních je ovšem zřejmě způsoben vysokým podílem dětí (případně studentů) na vietnamské populaci (viz tabulka 5.7).

¹⁾ Takto pojmenovává území kolem Masarykovy ulice například Zeman (2012).

²⁾ Viz tabulka C.1 v příloze.

³⁾ Osou Rybář je ulice Sokolovská s velkým množstvím obchodů a nočních podniků.

Obrázek 5.7. Lokalizační kvocienty pro občany Vietnamské socialistické republiky v základních sídelních jednotkách Karlových Varů v roce 2011.

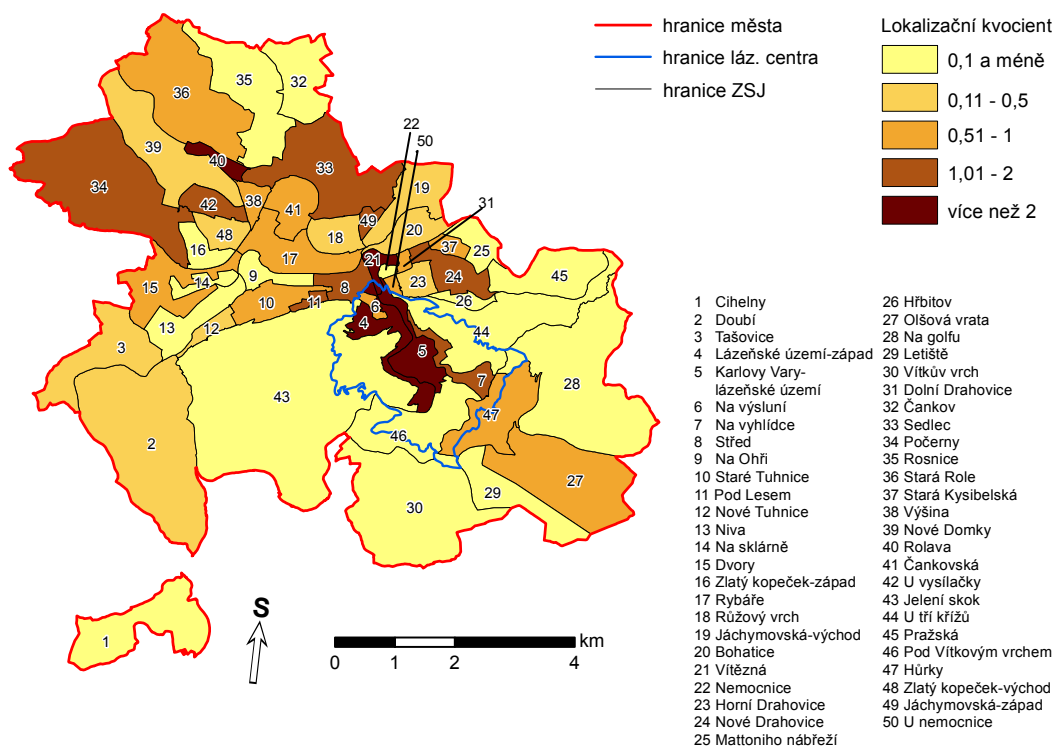
Zdroj: Arcdata-Praha 2013, ČSÚ 2014b. Vlastní zpracování.

Poslední zkoumanou skupinou cizinců jsou Ukrajinci, jejichž prostorové charakteristiky vidíme v mapě 5.8. Ukrajínští občané v Karlových Varech vykazují společně se Slováky vůbec nejnižší úroveň hodnot LK a zdají se tak být v rezidenčním slova smyslu více asimilovanou skupinou (Knox, Pinch 2010). Zastoupeni jsou ve větší části karlovarských ZSJ. Nejvyšší koncentrace Ukrajinců je zaznamenána ve dvou ZSJ – se shodnou hodnotou LK 2,97 (viz tabulka C.2 v příloze) na území Lázeňské území-západ (č. 4) a Rolava (č. 40). Další výraznější koncentrace přesahující hodnotu LK 2 jsou viditelné už jen v ZSJ Karlovy Vary-Lázeňské území (č. 5) a Vítězná (č. 21). U Ukrajinců tedy zaznamenáváme zajímavý trend v rozmístění napříč městem – ačkoliv lze jejich rezidenční prostorový vzorec označit za relativně disperzní, v jeho rámci se objevuje také výrazná atraktivita lázeňského centra pro část příslušníků této skupiny.

Ukrajinci v Karlových Varech tak vytváří do jisté míry poměrně překvapivý rezidenční vzorec, který je srovnatelný například s německým. Již některé charakteristiky v sekci 5.2 naznačily, že ukrajinská populace vykazuje určité rozdílnosti vůči obvyklým předpokladům o této skupině. Po odhalení rezidenčního prostorového vzorce bych se ovšem klonil k předpokladu, že spíše než celková odlišnost ukrajinských obyvatel Karlových Varů od ostatních Ukrajinců v Česku, zde hraje roli určitá dichotomie v rámci této

enklávy. Ta by byla vysvětlitelná přítomností jak (1) pro Česko typických ekonomicky motivovaných imigrantů (Uherek 2003, Drbohlav 2011, Přidalová 2013), kteří žijí spíše disperzně napříč městem, tak (2) jakési ukrajinské vyšší třídy, která by vzhledem k jasné kulturní blízkosti vykazovala obdobné rezidenční chování jako Rusové a koncentrovala se tudíž do lázeňského centra (Bittnerová a kol. 2012, Valenta 2012).

Obrázek 5.8. Lokalizační kvocienty pro občany Ukrajiny v základních sídelních jednotkách Karlových Varů v roce 2011.

Zdroj: Arcdata-Praha 2013, ČSÚ 2014b. Vlastní zpracování.

5.4 Rezidenční preference cizinců v Karlových Varech

Tato sekce je věnována kvalitativní fázi výzkumu, tedy rozboru rozhovorů s aktéry, kteří byli představeni v kapitole 4 v tabulce 4.1. Odpovědi jsou řazeny za pomoci předem navržené struktury rozhovorů (na konci kapitoly 4) do tematických bloků podle relevance k výzkumným otázkám.

5.4.1 Identifikace skupin cizinců aktéry

Na základě statistických údajů a jejich kartografického zpracování je možné konstatovat, že nejvýraznější skupinou cizinců s koncentračními tendencemi do lázeňského centra jsou cizinci z ruskojazyčných zemí¹⁾. Tento fakt plně reflektují také oslovení aktéři.

¹⁾ Ze skupin hodnocených v kvantitativní analýze do této skupiny spadají občané Ruska, Ukrajiny a Kazachstánu.

Ti ruskojazyčný element vnímají jako nedílnou součást centra, o kterém například ve spojitosti s nárůstem cen nemovitostí často hovořili ještě dříve, než vůbec začaly otázky mířit přímo na cizince:

„Řekl bych, že ceny nejvíc v Karlových Varech potom ovlivnili právě ruští investoři. (...) Přišel za vámi ruský zprostředkovatel a řekl, že má kupce za čtyři a půl. Dva miliony byla jeho provize, jo. A on ho skutečně prodal – ten byt za ty peníze – a tím ty ceny extrémně vzrostly pro ty rusky hovořící. Tak to bych řekl, že ten trh hodně pokroutilo.“ (Respondent 1)

Při podrobnějším dotazování jsou aktéři schopni rozlišit, z jakých příslušníků se zmíněná ruskojazyčná skupina sestává, v dalším vyprávění se již ale obvykle uchylují ke generalizaci pod pojmem „ruskojazyčná skupina“ či přímo „Rusové“. Je tak zjevné, že je tato složka obyvatelstva vnímána jako relativně kohezní, a že z pohledu aktérů se tak ani jejich chování v prostoru města a rezidenční preference od sebe vzájemně příliš neliší. Ruskojazyčné cizince, se kterými se dostávají do kontaktu, identifikují někteří aktéři takto:

„(...) převažují klienti z Ruska, ale jsou i z jiných států postsovětských. Ale myslím, že korektnější je říkat ruskojazyčná. (...) Může to být nějaký Kazachstán. Spíš jednotlivě. Nějaké ty středoasijské republiky, sem tam něco z těch kavkazských. Ale spíš výjimečně.“ (respondent 2)

„Já myslím všeobecně jako rusky, ale je to Rusko, je to Ázerbájdžán, je to Kazachstán, jsou to Bělorusové a jsou to Ukrajinci. Pak už jsou to fakt výjimky.“ (respondent 1)

Mezi dalšími identifikovanými zeměmi původu ze sféry vlivu bývalého Sovětského svazu, o kterých již však respondenti hovořili jako o jednotlivých případech, byly například Uzbekistán, Arménie či Gruzie. Zajímavou složkou této skupiny, kterou část respondentů také reflektuje, jsou občané vyspělých západních zemí, kteří ovšem mají původ právě v některé z postsovětských republik.

„Oni jsou to často ruští Židé, jo, ale vlastně jiní státní příslušníci. Jsou to vyloženě izraelští občané, mají pas Izraele.“ (respondent 6)

„(...) nakonec zjistíme, že to jsou bývalí Rusové, že ano. Kterí ale třeba žijí v Německu a tak.“ (respondent 4)

„(...) anebo v takové větší míře by se dalo říct, že jsou rusky mluvící, ale žijící třeba v Americe nebo v západní Evropě.“ (respondent 1)

Z uvedených citací je tedy vidět, s jakými cizinci nejčastěji přicházejí oslovení aktéři do styku. Cizince přímo z vyspělých zemí světa zmiňují (pokud vůbec) až v druhé řadě

a považují je spíše za výjimky. Identifikují konkrétně Němce, Italy či občany USA. Z některých rozhovorů však dokonce vyplynulo, že pokud rezidenti ze západních zemí ve městě jsou, mají spíše tendenci ho opouštět. Příchod nových takřka nezmiňují:

„Veškerá německá klientela je za poslední čtyři roky paradoxně výhradně jako prodávající. To znamená – Němci, kteří historicky tady něco koupili před pěti, deseti, patnácti lety, tak ti spíš odcházejí. Takže já spíš obsluhuju Němce, kteří prodávají. Ale kupující? V podstatě nejsou.“ (respondent 2)

Zajímavým poznatkem je, že Vietnamce mezi vyjmenovávanými skupinami cizinců zmínili pouze dva respondenti, a Slováky dokonce jen jeden. To poukazuje na specifické vnímání těchto dvou skupin v kontextu českého města. U slovenských občanů je tento fakt spojen pravděpodobně především s téměř necitelnou odlišností od majority (Uherek 2003). U Vietnamců by se mohlo jednat o více lokální specifikum, vyplývající z relativní ekonomické neatraktivnosti lázeňského centra města pro tuto skupinu (viz mapa 5.7) (Čermák, Janská 2011, Přidalová 2013). V očích oslovených aktérů se tak Vietnamci zřejmě jeví více přirozenou složkou obyvatelstva oproti ostatním cizincům.

Předchozí řádky ukazují, že rozlišení charakteristických etnických rezidenčních vzorců je v kvalitativní části výzkumu ztíženo na jednu stranu generalizovaným vnímáním některých skupin aktéry, a na druhou nízkým počtem zkušeností se skupinami jinými. Nejvíce informací se daří získat k dominantní skupině ruskojazyčných cizinců. Ačkoliv tato skupina bývá z etnického hlediska vnímána povětšinou jednotně, reflektována je poměrně často její diferenciaci na bázi socioekonomické – obdobná, jaká byla odhalena zejména při interpretaci mapy rozmístění Ukrajinců (mapa 5.8). O existenci obdobné vnitřní diferenciaci v kontextu karlovarské ruské komunity se ve své práci zmiňuje již Čepelák (2009). Jeden z oslovených aktérů definuje vnitřní dělení skupiny následovně:

„Jsou dvě skupiny. Víceméně tři, dalo by se říct. Jedna to má jako daču – jako chatu – na dva měsíce, nebo sem někoho posílá a tak dále. Jedna je skupina lidí, kteří tady skutečně bydlí. Ty tady bydlí a dělají služby pro ty bohatší. Rusy a tak. No a pak jsou tady ty, co tady skoupili ty hotely – těch je taky poměrně dost. Ty tady investovali a očekávají, že se jim ty investice budou vrátet.“ (respondent 1)

5.4.2 Preference lokace

S lázeňským centrem je vzhledem k vysokým cenám nemovitostí pochopitelně spjata zejména movitá část cizinců (Temelová 2006, Temelová 2009). Jejich explicitní preferenci této lokality zmiňují v podstatě všichni oslovení respondenti. Důvody výběru této loka-

lity se různí, nejčastěji však – a to především ve spojení s ruskojazyčnou komunitou – se objevují nejrůznější varianty slova „prestiž“. To ukazují následující citace:

„Vysloveně trvají na lázeňské zóně. (...) Asi tam bude hodně prestiž. Když potom přijedou známí, tak se prostě chtějí ukázat“ (respondent 2)

„Oni prostě vědí, kde je čtvrť zvaná Westend. Mají to povědomí už z Moskvy. Je to taková ta společenská prestiž. Když oni potom přijedou do Moskvy a řeknou – koupil jsem si byt na Westendu – tak oni ví i v tom Rusku. I v Moskvě ví, kde je Westend ve Varech.“ (respondent 5)

Na žebříčku hodnot rezidenčních preferencí ruskojazyčné skupiny v Karlových Varech tudíž zaujímá nejvyšší místo lokalizace bydliště (Clark, Onaka 1983). V širším slova smyslu je zmiňováno lázeňské centrum, při dalším dotazování však někteří respondenti identifikují i konkrétnější požadavky na lokalizaci.

„Říkají u řeky¹⁾, takže tím je to dáno. V podstatě ulice Vřídelní, pak Tržiště, a Stará a Nová louka. Prostě ty promenádní ulice – ty jsou číslo jedna.“ (respondent 1)

„Někdo chce vysloveně dolů k řece²⁾, což může souviset třeba s věkem. Tím, jaká je konfigurace toho terénu tady – zvedá se to všude nahoru a tam musí šlapat pěšky. Takže s tím mají problém a trvají na tom, že to bude dole. Ale zase když jim člověk vysvětlí, že tam mají lanovku, autobus... Tak pak akceptují i ty horní partie – Libušinu, Na vyhlídce. Ale vysloveně trvají na lázeňské zóně.“ (respondent 2)

V předchozím citátu zmiňovaná nábřežní rovina je relativně frekventovanou odpovědí i u dalších respondentů. Za středobod lázeňského centra jsou zřejmě považovány kolonádní oblasti s prameny, proto je často identifikován požadavek lokalizace do co největší blízkosti tohoto prostoru (Clark, Onaka 1983). Důležitou roli hraje docházková vzdálenost k pramenům, oblíbeným lázeňským zařízením³⁾ a někdy také pravoslavnému chrámu, který je považován za kulturní a sociální středisko ruskojazyčné komunity ve městě (respondent 7) (Jansen 2012, Wu a kol. 2013).

Mezi zmiňovanými lokalitami se zvýšenou koncentrací ruskojazyčných rezidentů se objevují zejména již výše zmiňované novostavby, v nichž ceny nemovitostí výrazně přesahují běžný standard. Konkrétně byly v centru identifikovány bytové domy Rezidence Tyršova, Rezidence Vyhlídka (obě ZSJ Na vyhlídce), Rezidence Královská Vyhlídka, Rezidence Terasy Pražská, parkovací dům s apartmány v Libušině ulici či nová výstavba v Divadelní ulici (všechny ZSJ Karlovy Vary-Lázeňské území).

¹⁾ Řeka Teplá rozdělující ZSJ Karlovy Vary-Lázeňské území a Lázeňské území-západ.

²⁾ Stejný případ.

³⁾ Několik respondentů potvrdilo, že příslušníci ruskojazyčné skupiny cizinců bydlící v Karlových Varech často využívají lázeňských služeb.

Obrázek 5.9. Situační plán jádra lázeňského centra s částí identifikovaných lokalit.

Zdroj: ČÚZK 2014b. Vlastní zpracování.

Na hranici lázeňského centra či v jeho blízkosti dále Rezidence Čertovka na Čertově ostrově u řeky Ohře (ZSJ Vítězná) a lokality výstavby rodinných domů Motýlek (ZSJ Hůrky) a Gejzírpark. Poslední označená lokalita leží v ZSJ Pod Vítkovým vrchem (jako separovaná identifikována již z mapy rozmístění a koncentrací ruských občanů 5.5). Bývá přímo nazývána „ruskou vesničkou“. Tento areál vykazuje nejvíce ze všech identifikovaných míst vnější znaky areálu gated community (citadely) (Burjanek 2005,

Gadecki 2013) – vjezd do něj je kontrolován vrátnicí se závorou a ulice v něm jsou označeny dvojjazyčně – česky a rusky. Má vlastní fitness klub a restauraci. Část výše identifikovaných lokalit je zobrazena v plánu 5.9. Podrobnější vizuální dokumentaci některých lokalit je možné zhlédnout v příloze B.

5.4.3 Ostatní preference

Mezi dalšími zmiňovanými pull-faktory pro ruskojazyčnou skupinu se vyskytly například percepce existence zázemí, lázeňské služby, estetika prostředí, ochrana investic a v porovnání s domovskými zeměmi také bezpečí, relativně nízké ceny, lepší kvalita života či větší náboženská tolerance (poslední zmíněný konkrétně u občanů Kazachstánu). Pro velkou část rusky mluvících cizinců zřejmě hraje důležitou roli dlouhá tradice návštěv města, jak potvrzuje i zástupce městského vedení:

„Ta tradice je už někdy od cara Petra Velikého, kdy sem jezdila hodně ruská šlechta. (...) A pak tady byla silná rekreace za komunistů, kdy měli po válce v držení Imperial¹).“ (respondent 8)

Odhalit pull-faktory pro cizince ze západu je poměrně těžkým úkolem, jelikož se jedná o silně diverzifikovanou skupinu, která je navíc příliš úzká. Většina oslovených aktérů s nimi neměla větší zkušenosti. Ve spojitosti s nimi však také zmiňovali prestiž, estetiku lokality či příznivé ceny. Jeden z respondentů uvedl pro Němce možné rodinné důvody, což se jeví jako logický poznatek vzhledem k historické populační dominanci německého obyvatelstva města (Burachovič 2001, Zeman 2012, Erbenová 2013).

Co se týče konkrétních rezidenčních preferencí cizinců ohledně formy bydliště, získané informace se bohužel týkají téměř výhradně ruskojazyčné skupiny. Z rozhovorů sice nelze přímo vyvodit, že by tato skupina preferovala historickou zástavbu na úkor novostaveb, vzhledem k celkovému charakteru lázeňského centra a některým odpovědím ovšem předpokládám, že tomu tak v nezanedbatelné části případů je. Historizující estetika architektury a zdobné prvky jsou zřejmě vnímány jako znak luxusu. Komplikovanější je již vztah k interiéřům domů, ze kterého pramení občasné konflikty ruskojazyčných investorů s památkáři či úředníky. Tento problém v určité míře reflektovala většina dotázaných. Jeden z nich ho definuje následovně:

„Zvenku fasáda secesní, čím víc zdobných prvků, tím líp. Věžičky, to oni se rozplývají. Ale uvnitř? To mají rádi panelák. Takže to co se děje v tom centru – vybourat, nechat akorát fasádu a vylít to betonem – to jim vyhovuje.“ (respondent 5)

Při výběru mezi pronájmem a koupí je patrně výrazně preferována koupě nemovitosti (Clark, Onaka 1983, Jansen 2012). Zajímavý je vývoj vztahu ruskojazyčných rezi-

¹) Hotel Imperial v Libušině ulici, ZSJ Vyhlídka.

dentů k cenám (Knox, Pinch 2010). Většina respondentů poukazovala na fakt, že právě jejich ochota investovat v Karlových Varech horentní částky vedla k výrazné přetrvávající deformaci cen v lázeňském centru. To je také aspekt, který údajně výrazně odlišoval investory z východu od těch z vyspělých západních zemí (respondent 1). Ten se však začal postupně vytrácet v souvislosti s ekonomickou krizí v roce 2008. Od té doby realitní makléři zaznamenávají všeobecně snížený zájem cizinců o nemovitosti a také menší ochotu investovat i ze strany ruskojazyčných rezidentů:

„Do roku 2008 cenu moc neřešili. To byli schopní dát za byt deset, dvanáct, čtrnáct milionů. Takové byty jsme prodali a ne jeden. Řádově byty přes sto metrů, přes sto dvacet metrů s terasami. A neměli problém s touhle cenou.“ (respondent 2)

Vybavení bytů zřejmě nehraje větší roli (Gentile, Tammaru 2006, Hess a kol. 2012). Z odpovědí plyne velká variabilita možností, které jsou ruskojazyční rezidenti ochotni akceptovat. Od kompletní přestavby i nového bytu přes dovybavení vlastním nábytkem až po využití nabízeného zařízení. Mezi respondenty uváděnými frekventovanějšími požadavky se objevilo například více koupelen, více ložnic a poloha v prvním patře domu.

Překvapivé se vzhledem k deklarované relativní uzavřenosti ruskojazyčných komunit (Drbohlav a kol. 1999, Čepelák 2009, Bittnerová a kol. 2012, Přidalová 2013) mohou zdát závěry plynoucí z odpovědí respondentů na dotazy týkající se vlivu sociálního prostředí při výběru bydlení (Jansen 2012). Většina odpovědí směřovala k závěru, že členům této skupiny výrazněji nezáleží na tom, zdali vedle nich jako sousedé budou žít lidé hovořící stejnou řečí. Reflektovaný jev vyšších rezidenčních koncentrací byl spíše vysvětlován jako důsledek cenové nedostupnosti určitých nemovitostí – zejména novostaveb – pro české zájemce. Nikoliv však jako přání členů této skupiny o jistou míru separace. Naopak, mezi odpověďmi jsou i takové, které naznačují občasný výskyt inverzního trendu – tedy přání mít v sousedství členy majority:

„Dokonce někdy s opačným se setkáváme. Že jsou rádi, když tam nejsou jiní Rusové. A to je z toho důvodu, že oni vědí, že sem ti Rusové jezdí jen takhle jednou za čas, takže v tom domě vlastně rok nikdo není – když jsou tam sami Rusové. Když se potřebují na něčem dohodnout, tak je to pak bez šance¹). Oni se prostě nesejdou. Takže oni jsou prostě radši, když tam někdo jakoby z těch Čechů je a stará se o ten dům.“ (respondent 6)

Jeden z respondentů, jež vzhledem ke svému povolání zřejmě z oslovených přichází do kontaktu s cizinci vůbec nejčastěji, glosuje problematiku uzavřenosti ruskojazyčné komunity takto:

¹) S problémem zhoršené komunikace např. v otázce fondu oprav se setkává také Čepelák (2009).

„Takhle, oni uzavření – to se zdají nám. Z hlediska toho, že jsou od rána do večera v práci – ti zaměstnanci. A bohatší zase po kšeftech, na golfu a tak dál – takže nejsou doma. Tím pádem nám přijdou uzavření, nepřístupní – sousedi je moc nevidí. Ale jsou velmi vstřícní kontaktu. Například se svým pekařem, řezníkem, ženy kadeřníkem. (...) Dřív jim to jedno nebylo a žili pospolu. Ta blízkost jejich smýšlení – tu vyhledávali. Ale teď už je jim to jedno. Naopak. Kamarádi Češi jim dělají dobře.“ (respondent 8)

Závěrem této části empirického výzkumu ještě považuji za nutné vrátit se k tématu, které reflektují téměř všichni oslovení respondenti a důležitým způsobem ovlivňuje etnické vzorce rezidenční diferenciace města jako celku i samotného lázeňského centra. Je jím již vícekrát popisovaná vnitřní socioekonomická stratifikace ruskojazyčné skupiny obyvatel. Někteří z respondentů (např. respondent 3) kategorizují tuto stratifikaci i etnicky – za movitou skupinu koncentrující se do centra považují Rusy a za sortu s nižším socioekonomickým statusem spíše Ukrajince.

„(...) to znamená ti Ukrajinci, ti si tady kupují věci na trvalé bydlení, ti tu chtějí bydlet a pracovat. Kdežto ti Rusové, ti si tady třeba jenom nakoupili adresy. Na založení firmy nebo tak.“ (respondent 3)

Pravděpodobnější však podle mého názoru je – což podporují výsledky kvantitativní analýzy i další respondenti – že se tato stratifikace týká každé skupiny ze všech zemí bývalého sovětského svazu zvlášť. Tudíž, že jak z Ruska, tak z Ukrajiny (a případně i Kazachstánu) se ve městě vyskytují dvě skupiny obyvatel. Méně bohatí vykazují při rozmístění ve městě a na trhu s nemovitostmi v podstatě obdobné chování jako majorita (zdůrazňují např. respondenti 1, 2, 3 a 6). Bohatší se pak koncentrují zejména do lázeňského centra (Temelová 2006, Temelová 2009). Nicméně s tímto jevem je spjatý také určitý podíl movitějších rezidentů, kteří své karlovarské byty využívají jen sezónně¹⁾ – a ty tak po většinu roku zůstávají zcela neobsazené:

„Oni mají typická období, kdy sem jezdí. V květnu mají státní svátky doprovázené řadou volných dní, takže to je typicky příliv. Pak přijíždí trochu na podzim. Přes léto v podstatě ne, protože to podle mě jezdí spíš k moři na dovolenou. A pak přijdou na Vánoce. A tím, že mají pravoslavné Vánoce a pravoslavný Silvestr v kalendáři posunuté, tak přijdou někdy 25. prosince a setrvávají tu třeba do poloviny ledna. To je nejsilnější období, kdy sem ty lidi jezdí. A typicky po zbytek roku jsou ty byty prázdné – takže proto to město na někoho může působit jako město duchů. Protože je tam postavená řada novostaveb a když pak půjdete večer kolem, tak se tam nebude svítit.“ (respondent 2)

¹⁾ O tomto fenoménu ve své práci v obecnějším kontextu píše již například Přidalová (2013).

Již v popisu metodiky výzkumu byl diskutován problém složitosti zachycení segmentu „občasných rezidentů“ statistickými údaji. Odpovědi části respondentů poukazují na fakt, že tato kategorie cizinců má v procesu socioprostorové diferenciace Karlových Varů nezanedbatelnou roli. I zástupci vedení města potvrzují, že nestálá obydlitelnost centra je často vnímána jako jeden z nejvýraznějších problémů. V souvislosti s ním například z lázeňského centra zcela mizí některé služby, jako například maloobchody se zbožím denní potřeby (respondent 8). V rozhovorech se často vyskytuje pro centrum zřejmě už zažitý pojem „město duchů“. Potvrzuje se tudíž opodstatněnost využití kvalitativních metod pro komplexní zodpovězení výzkumných otázek této případové studie.

Diskuze a závěr

Před započítím hodnocení výzkumu je vhodné si zopakovat v úvodu definované výzkumné otázky. Ty zněly následovně:

- Jaké skupiny cizinců jsou zastoupeny mezi obyvateli Karlových Varů a které z nich jsou koncentrovány do centra?
- Jaké jsou rezidenční preference příslušníků jednotlivých skupin cizinců z hlediska podrobnější lokalizace a vlastností bydliště?

Z hodnocení struktury obyvatelstva na základě cizího občanství v databázi SLDB 2011 vyplynulo, že populačně nejvýznamnějšími skupinami cizinců v Karlových Varech jsou občané Ruska, Ukrajiny, Vietnamu, Německa, Slovenska a Kazachstánu. Oslovení respondenti svými odpověďmi tento předpoklad víceméně potvrzují. Byť jsou zaznamenány tendence ke generalizaci občanů postsovětských zemí v jednu „ruskojazyčnou skupinu“, většina aktérů dokáže při podrobnějším dotazování země původu rozlišit. Ze zemí východního bloku tak kromě již zmíněných občanů Ruska, Ukrajiny a Kazachstánu identifikují také například cizince z Ázerbajdžánu, Arménie, Běloruska, Gruzie či Uzbekistánu. Byť ve statistikách SLDB 2011 nevykazují tyto skupiny výraznou populační sílu, považují za vhodné je vzhledem ke známé neúplnosti statistických údajů alespoň zmínit, protože jejich absolutní počty mohou být v reálu vyšší. Zajímavou aktérou identifikovanou skupinou jsou cizinci s občanstvím vyspělých západních zemí, kteří jsou ovšem původem ze zemí ruskojazyčných – v tomto kontextu zazněli například občané USA, Německa či Izraele. Mezi obyvatele města přímo pocházejících ze západních vyspělých zemí řadili respondenti nejčastěji občany Německa, potvrzují tím tedy závěry z analýzy statistických údajů. Zajímavý je poznatek, že zatímco z ruskojazyčných zemí je reflektováno kladné (byť krizí utlumené) migrační saldo rezidentů, nebo maximálně stagnace, u skupiny cizinců ze západu lze dle charakteru některých odpovědí očekávat spíše úbytek.

Kvantitativní analýza dat ze SLDB 2011 (výpočet podílů cizinců a lokalizačních kvocientů v podrobnosti ZSJ) poukázala na relativně vyšší koncentrační tendence do lázeňského území u občanů Německa, Kazachstánu, Ruska a Ukrajiny. Naopak rozmístění slovenských a vietnamských občanů vykazuje spíše orientaci na sídelní čtvrtě

a obchodně-správní část města. V rozhovorech oslovení aktéři potvrzují, že jednoznačnou atraktivitu má lázeňské centrum pro všechny skupiny patřící do kategorie ruskojazyčných. S cizinci ze západních vyspělých zemí uvádí menší zkušenosti (obvykle v řádu jednotek), pokud ovšem připouští jejich přítomnost, pak také očekávají koncentrační tendence do lázeňského centra.

Kvalitativní analýza rezidenčních preferencí skupin cizinců z hlediska lokalizace a vlastností bydliště je ztížena dvěma faktory – tendencí ke generalizaci ruskojazyčné skupiny a malými zkušenostmi respondentů s cizinci ze západních zemí. U ruskojazyčné skupiny bývá spíše než etnická diferenciací zaznamenávána stratifikace na socioekonomické bázi. Zatímco první, bohatší část populace vykazuje jednoznačnou orientaci na centrum, druhá se svým chováním z rezidenčního hlediska příliš neodlišuje od majority. Vzhledem k zaměření práce byla pochopitelně jako důležitější vyhodnocena první skupina a zjišťovány tak podrobněji byly zejména její rezidenční preference.

Jednoznačně nejvyšší pozici na žebříčku rezidenčních hodnot movité části ruskojazyčné populace zaujímá lokalizace bydliště, spojená s otázkou prestiže a vysokého socioekonomického statusu lázeňského centra. Za středobod jsou považovány zejména kolonádní areály a velkou roli proto hraje docházková vzdálenost k nim. Překvapivým faktorem je také konfigurace terénu – upřednostňovány jsou rovinaté partie při řece Teplé. Co se týče formy vlastnictví, tato skupina se zajímá téměř výhradně o koupi nemovitostí, nikoli o pronájem – a to i v případě, že je po většinu roku nevyužívá. Vybavenost nehraje přílišnou roli. Stejně tak není povětšinou jako důležitá klasifikována cena nemovitosti – tento aspekt byl považován za nejvíce odlišující od cizinců ze západních zemí, kteří údajně o trhu s nemovitostmi vždy měli lepší přehled. V průběhu času (a v souvislosti s ekonomickou krizí) v tomto ohledu podle některých respondentů dochází ke konvergenci – i ruskojazyční investoři již v současné době zlepšili svoji orientaci v cenách a investují pouze za výhodných podmínek. Poměrně překvapivá jsou vzhledem k deklarované uzavřenosti ruskojazyčných komunit zjištění o vlivu sociálního prostředí při výběru bydliště. Nikdo z aktérů neuvedl, že by tato skupina explicitně vyžadovala bydliště po boku příbuzných etnik. Naopak, někteří respondenti uvedli požadavky inverzní – tedy preferenci sousedství majority. Případné vytváření zvýšených koncentrací bylo hodnoceno spíše jako druhotný efekt cenové nedostupnosti některých nemovitostí pro ostatní obyvatele, než jako snaha o separaci. Nicméně povětšinou oslovení aktéři uváděli nepodstatnost tohoto aspektu. Vzorek respondentů navíc nebyl natolik rozsáhlý, aby bylo možné činit zásadnější závěry u takto široké problematiky. Z hlediska typu bydliště jsou preferovány především činžovní domy historizující a secesní

zástavby (charakteristické zdobnými prvky), ve kterých podle respondentů žije patrně nejvíce členů skupiny. Důležitá je zejména vnější estetika architektury. Nejvyšší koncentrace ruskojazyčných rezidentů jsou ovšem zaznamenávány v novostavbách, což by mělo být spojeno zejména s vysokými primárními cenami bytů v nich a logickou absencí původních českých vlastníků. V blízkosti lázeňského centra je také identifikována lokalita rodinných domů s téměř 85% zastoupením Rusů, vykazující i další známky separované „gated community“.

Téměř všichni respondenti se ve svých odpovědích dotkli jednoho důležitého jevu, který je v různém geografickém kontextu zmiňován i ve starších odborných pracích. Je jím sezónní využívání bytů ruskojazyčnými rezidenty. Pro Karlovy Vary je podle mého názoru tento jev velmi výraznou proměnnou v procesu rezidenční diferenciace města, jelikož dochází ke zdánlivému vyprazdňování lázeňského centra – i to může stále více ovlivňovat klesající atraktivitu lokality pro příslušníky majority. Sezónní přítomnost je ovšem pravděpodobně jen v minimální míře zachycena obvykle používanými statistickými daty, proto se v tomto ohledu jako velmi platné ukázalo využití rozhovorů s aktéry zejména z prostředí realit. Ti přicházejí se zmíněnou částí cizinců do styku relativně často a jsou schopni o ní podat i sociálně-geograficky relevantní informace. Pro případ dalších výzkumů na podobné téma proto pokládám za vhodné využívat potenciálu kvalitativní analýzy realitního trhu v tomto směru.

Za výhodu při zpracovávání této případové studie považuji svou osobní znalost prostředí, které mi pomáhala lépe porozumět kontextu zjištěných faktů. Na druhou stranu práci mohla ovlivnit subjektivita vnímání či necitlivost k některým fenoménům, které by vnější pozorovatel bez kontextuálních zkušeností zachytil lépe. Nicméně jsem se po celou dobu práce pokoušel zachovat co největší objektivitu a doufám tak, že se mi možná uvedená negativa podařilo redukovat na minimum. Jako velký klad hodnotím ochotu k další spolupráci, kterou projevovala většina z oslovených respondentů.

Uvědomuji si, že řadě závěrů, které jsou v této práci činěny, by bylo nutno věnovat další a podrobnější výzkum, pokud by mělo dojít k jejich potvrzení. Tuto práci tedy považuji spíše za jeden z prvních kroků pro možnost rozsáhlejšího a relevantnějšího geografického poznání o cizincích v Karlových Varech. Potenciál dalšího výzkumu spatřuji zejména v rozšíření problematiky na celý funkční region města. Pozornost by také bylo vhodné věnovat rozhovorům se samotnými cizinci, které byly při tomto výzkumu vynechány z důvodu nutnosti oslovení velkého počtu respondentů.

Literatura

- ALFASI, N., FLINT, S., A., BENENSON, I. (2013): Between the individual and the community: residential patterns of Haredi population in Jerusalem. *International Journal of Regional Research*, 37, č. 6, s. 2152–2176.
- BITTNEROVÁ, D., KOPECKÁ-KASHPUROVA, L., VOLKOVÁ, N. (2012): Ruská cizinecká komunita v Praze. In: Bittnerová, D., Moravcová, M. (eds.): *Diverzita etnických menšin. Prostorová dislokace a kultura bydlení*. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, Praha, s. 145–246.
- BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. (2011): *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace*. Karolinum, Praha, 342 s.
- BURACHOVIČ, S. (2001): Historie. In: *Karlovy Vary na přelomu tisíciletí*. MMKV, Karlovy Vary, s. 107–218.
- BURJANEK, A. (1997): Segregace. *Sociologický časopis*, 33, č. 4, s. 423–434.
- BURJANEK, A. (2005): Co je rezidenční segregace? In: Sýkora, L., Temelová J. (eds.): *Prevence prostorové segregace*. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Ministerstvo pro místní rozvoj, Praha, s. 21–26.
- CLARK, W. (1992): Residential preferences and residential choices in a multiethnic context. *Demography*, 29, č. 3, s. 451–466.
- CLARK, W. (2009): Changing residential preferences across income, education, and age: Findings from the multi-city study of urban inequality. *Urban Affairs Review*, 44, č. 3, s. 334–355.
- CLARK, W., ONAKA, J., L. (1983): Life cycle and housing adjustment as explanations of residential mobility. *Urban Studies*, 20, č. 1, s. 47–57.
- CLARNO, A. (2013): Rescaling White Space in Post-apartheid Johannesburg. *Antipode*, 45, č. 5, 1190–1212.
- ČEPELÁK, V. (2009): *Rusové v Karlových Varech očima místních obyvatel*. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Filosofická fakulta, Katedra sociologie, Praha, 73 s.

- ČERMÁK, Z., JANSKÁ, E. (2011): Rozmístění a migrace cizinců jako součást sociálně-geografické diferenciace Česka. *Geografie*, 116, č. 4, s. 423–439.
- DRBOHLAV, D. (2011): Imigrace a integrace cizinců v Česku: několik zastavení na cestě země v její migrační proměně z Davida na téměř Goliáše. *Geografie*, 116, č. 4, s. 401–421.
- DRBOHLAV, D., LUPTÁK, M., JANSKÁ, E., BOHUSLAVOVÁ, J. (1999): Ruská komunita v České republice (výsledky dotazníkového šetření). Výzkumná zpráva pro Ministerstvo vnitra ČR, 12 s.
- ERBENOVÁ, D. (2013): Němci, Češi, Židé v Karlovarském kraji v 19.-20. století. Studie z regionálních dějin. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Filosofická fakulta, Ústav českých dějin, Praha, 223 s.
- GADECKI, J. (2013): Reprint of The Wild West. The reality of everyday social relations in gated communities in Poland. *Cities*, 36, s. 193–199.
- GENTILE, M., TAMMARU, T. (2006): Housing and ethnicity in the post-Soviet city: Ust'-Kamenogorsk, Kazakhstan. *Urban Studies*, 43, č. 10, 1757–1778.
- GLIKMAN, A., SEMYONOV, M. (2012): Ethnic origin and residential attainment of immigrants in European countries. *City and Community*, 11, č. 2, s. 198–219.
- HAMPL, M. (2005): Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Praha, 138 s.
- HATT, P. (1946): The concept of natural area. *American Sociological Review*, 11, č. 4, s. 423–427.
- HENDL, J. (2005): Kvalitativní metody. Portál, Praha, 403 s.
- HESS, D., B., TAMMARU, T., LEETMAA, K. (2012): Ethnic differences in housing in post-Soviet Tartu, Estonia. *Cities*, 29, č. 1, 327–333.
- CHESCHIRE, P. (2007): Segregated neighbourhoods and mixed communities. A critical analysis. Joseph Rowntree Foundation, London, 43 s.
- ICELAND, J., WEINBERG, D. (2002): Racial and ethnic segregation in the United States 1980-2000. U.S. Government Printing Office, Washington DC, 151 s.
- ILLNER, M. (2005): Je rezidenční segregace vždy jen sociálním problémem? In: Sýkora, L., Temelová, J. (eds.): Prevence prostorové segregace. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Ministerstvo pro místní rozvoj, Praha, s. 40–43.
- JANSEN, S. (2012): What is the worth of values in guiding residential preferences and choices? *Journal of Housing and the Built Environment*, 27, č. 3, s. 273–300.

- KLŠÁK, J. (2001): Archeologie. In: Karlovy Vary na přelomu tisíciletí. Magistrát města Karlovy Vary, Karlovy Vary, s. 61–84.
- KNOX, P., PINCH, S. (2010): Urban social geography: an introduction. Pearson, London, 373 s.
- MACEŠKOVÁ, M., OUŘEDNÍČEK, M., TEMELOVÁ, J. (2009): Sociálně prostorová diferenciace v České republice: implikace pro veřejnou (regionální) politiku. Ekonomický časopis, 57, č. 7, s. 700–715.
- MARCINČZAK, S. (2012): The evolution of spatial patterns of residential segregation in Central European Cities: The Łódź Functional Urban Region from mature socialism to mature post-socialism. Cities, 29, č. 5, s. 300–309.
- MASSEY, D., S., DENTON, N., A. (1988): The dimension of residential segregation. Social Forces, 67, č. 2, s. 281–315.
- MULÍČEK, O. (2005): Faktorová analýza – příklad Brna. In: Sýkora, L., Temelová, J. (eds.): Prevence prostorové segregace. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Ministerstvo pro místní rozvoj, Praha, s. 60–70.
- MUSIL, J. (1987): Housing policy and the sociospatial structure of cities in a socialist country: the example of Prague. International Journal of Urban and Regional Research, 11, č. 1, 27–36.
- MUSIL, J., MÜLLER, J. (2008): Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. Sociologický časopis, 44, č. 2, s. 321–348.
- MUSTERD, S. (2005): Social and ethnic segregation in Europe: levels, causes and effects. Journal of Urban Affairs, 27, č. 3, s. 331–348.
- NOVOTNÝ, J., JANSKÁ, E., ČERMÁKOVÁ, D. (2007): Rozmístění cizinců v Česku a jeho podmiňující faktory: pokus o kvantitativní analýzu. Geografie, 112, č. 2, s. 204–220.
- ONDOŠ, S., KOREC, P. (2006): Súčasný dimenzie sociálno-demografickej priestorovej štruktúry Bratislavy. Sociológia, 38, č. 1, s. 49–82.
- OPENSHAW, S. (1983): Introduction. In: The modifiable areal unit problem. Geo books, Norwich, s. 3–7.
- OUŘEDNÍČEK, M. (2005a): New suburban development in the Post-socialist city: the case of Prague. In: Eckardt, F. (ed.): Paths of Urban Transformation. Peter Lang, Frankfurt nad Mohanem, s. 143–156.

- OUŘEDNÍČEK, M. (2005b): Můžeme zjistit míru segregace? In: Sýkora, L., Temelová, J. (eds.): *Prevence prostorové segregace*. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Ministerstvo pro místní rozvoj, Praha, s. 27–38.
- OUŘEDNÍČEK, M., NOVÁK, J. (2007): Kvalitativní analýza stavu a vývoje segregace/separace obyvatelstva. In: *Segregace v České republice: stav a vývoj, příčiny a důsledky, prevence a náprava*. Závěrečná editovaná zpráva projektu: WA-014-05-Z01.
- OUŘEDNÍČEK, M., NOVÁK, J., TEMELOVÁ, J., PULDOVÁ, P. (2009): Metody geografického výzkumu města. In: Ferenčuhová, S., Hledíková, M., Galčanová, L., Vacková, B. (eds.): *Město: Proměnlivá ne/samozřejmost*. Pavel Mervart/Masarykova univerzita, Brno, s. 93–128.
- OUŘEDNÍČEK, M., TEMELOVÁ, J. (2011): Nové sociálně prostorové nerovnosti, lokální rozvoj a kvalita života. *Sociologický časopis*, 47, č. 4, s. 625–631.
- OUŘEDNÍČEK, M., TEMELOVÁ, J., POSPÍŠILOVÁ, L. (2011): *Atlas sociálně prostorové diferenciacie České republiky*. Karolinum, Praha.
- PŘIDALOVÁ, I. (2013): *Rezidenční mobilita obyvatel Prahy se zaměřením na etnické menšiny*. Magisterská práce. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 139 s.
- RUOPPILA, S. (2004): Process of residential differentiation in socialist cities: literature review on the cases of Budapest, Prague, Tallin and Warsaw. *European Journal of Spatial Development*, 2, č. 9, s. 1–24.
- STEINFÜHREROVÁ, A. (2003): Sociální prostorové struktury mezi setrvalostí a změnou. Historický a současný pohled na Brno. *Sociologický časopis*, 39, č. 2, s. 169–192.
- SÝKORA, L. (1999): Processes of socio-spatial differentiation in post-communist Prague. *Housing Studies*, 14, č. 5, s. 679–701.
- SÝKORA, L. (2009): New socio-spatial formations: places of residential segregation and separation in Czechia. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 100, č. 4, s. 417–435.
- SÝKORA, L. (2010a): Definice rezidenční segregace. In: Sýkora, L. (ed.): *Rezidenční segregace*. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Ministerstvo pro místní rozvoj, Praha, s. 11–20.
- SÝKORA, L. (2010b): Rezidenční segregace v Česku. In: Sýkora, L. (ed.): *Rezidenční segregace*. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Ministerstvo pro místní rozvoj, Praha, s. 72–77.

- SÝKORA, L., SÝKOROVÁ, I. (2007): Růst a úpadek metropole: věčné téma výzkumu měst. *Geografie*, 112, č. 3, s. 237–249.
- TEMELOVÁ, J. (2006): Odras globalizace v komerční nebytové výstavbě v Praze po roce 1990: homogenizace a diferenciacie fyzického prostředí. In: Ouředníček, M. (ed.): *Sociální geografie Pražského městského regionu*. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 19–41.
- TEMELOVÁ, J. (2009): Urban revitalization in central and inner parts of (post-socialist) cities: conditions and consequences. In: Ilmavirta, T. (ed.): *Regenerating Urban Core*. Helsinki University of Technology, Centre for Urban and Regional Studies, Helsinki, s. 12–25.
- TEMELOVÁ, J., SÝKORA, L. (2005): Segregace: definice, příčiny, důsledky, řešení. In: Sýkora, L., Temelová, J. (eds.): *Prevence prostorové segregace*. Přf UK a MMR, Praha, s. 5–20.
- UHEREK, Z. (2003): Cizinecké komunity a městský prostor v České republice. *Sociologický časopis*, 39, č. 2, s. 193–216.
- VALENTA, O. (2012): Faktory prostorové koncentrace etnických menšin v hostitelské populaci. In: Bittnerová, D., Moravcová, M. (eds.): *Diverzita etnických menšin. Prostorová dislokace a kultura bydlení*. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, Praha, s. 15–29.
- VAN KEMPEN, R. (2007): Divided cities in the 21st century: challenging the importance of globalisation. *Journal of Housing and the Built Environment*, 22, č. 1, s. 13–31.
- WHITE, S., E. (1981): The influence of urban residential preferences on spatial behavior. *Geographical Review*, 71, č. 2, s. 176–187.
- WU, W., ZHANG, W., DONG, G. (2013): Determinant of residential location choice in a transitional housing market: Evidence based on micro survey from Beijing. *Habitat International*, 39, 16–24.
- ZEMAN, L. (2012): *Průvodce architekturou Karlových Varů*. Národní památkový ústav, Praha, 511 s.

Další zdroje

ARCDATA-PRAHA (2013): Digitální vektorová geografická databáze České republiky ArcČR 500, verze 3.1.

ČSÚ (2013): Statistický lexikon obcí 2013.

<http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/4116-13> [cit. 15. 4. 2014].

ČSÚ (2014a): Cizinci v České republice podle dat sčítání lidu.

http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/publ/170222-14-n_2014
[cit. 25. 4. 2014].

ČSÚ (2014b): Databáze Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011.

ČTK (2010): Karlovarští úředníci povolili Rusům postavit byty na ploše parku.

http://www.lidovky.cz/karlovarsti-urednici-povolili-rusum-postavit-byty-na-plose-parku-1df-/zpravy-domov.aspx?c=A100121_211022_ln_domov_nev
[cit. 20. 4. 2014].

ČÚZK (2014a): Prohlížeč služba WMS – ZM 10.

http://geoportal.cuzk.cz/WMS_ZM10_PUB/WMSservice.aspx cit. [22. 4. 2014].

ČÚZK (2014b): Prohlížeč služba WMS - Ortofoto.

http://geoportal.cuzk.cz/WMS_ORTOFOTO_PUB/WMSservice.aspx cit. [22. 4. 2014].

Nařízení vlády o stanovení lázeňského místa Karlovy Vary a Statutu lázeňského místa Karlovy Vary.

PLECHATÁ, J. (2012): Karlovy Vary hledají odborníka, který zabrání kontroverzním stavbám.

http://vary.idnes.cz/karlovarsti-radni-chteji-zabranit-kontroverznim-stavbam-hledaji-odbornika-1by-/vary-zpravy.aspx?c=A120209_121617_vary-zpravy_sou [cit. 20. 4. 2014].

Zkratky

V textu a tabulkách jsou použity následující zkratky:

ČSÚ	Český statistický úřad
LK	Lokalizační kvocient
SLDB	Sčítání lidu, domů a bytů
ZSJ	Základní sídelní jednotka
Kaz.	Občané Republiky Kazachstán
Něm.	Občané Spolkové republiky Německo
Rus.	Občané Ruské federace
Slov.	Občané Slovenské republiky
Ukr.	Občané Ukrajiny
Viet.	Občané Vietnamské socialistické republiky

Fotografická příloha

Obrázek B.1. Rezidence Vyhlídka v ulici Na vyhlídce, ZSJ Na vyhlídce. Foto autor.

Obrázek B.2. Bytové domy Rezidence Tyršova v Tyršově ulici, ZSJ Na vyhlídce. Foto autor.

Obrázek B.3. Rezidence Královská Vyhlídka v Libušině ulici, ZSJ Karlovy Vary-lázeňské území. Foto autor.

Obrázek B.4. Parkovací dům s apartmány v Libušině ulici, ZSJ Karlovy Vary-lázeňské území. Foto autor.

Obrázek B.5. Bytový dům Rezidence Čertovka na Čertově ostrově, ZSJ Vítězná. Foto autor.

Obrázek B.6. „Gated community“ u Gejzírparku, ZSJ Pod Vítkovým vrchem – vjezd.
Foto autor.

Obrázek B.7. „Gated community“ u Gejzírparku, ZSJ Pod Vítkovým vrchem – dvojja-
zyčné názvy ulic. Foto autor.

Tabulková příloha

Tabulka C.1. Počty obyvatel a podíly cizinců v ZSJ Karlových Varů v roce 2011.

název ZSJ	Počet obyvatel	Podíl cizinců (%)
Bohatice	1539	5,2
Cihelny	21	9,5
Čankov	136	2,9
Čankovská	4104	6,6
Dolní Drahovice	994	12,6
Doubí	2186	8
Dvory	1931	5,6
Horní Drahovice	1944	8,7
Hřbitov	5	20
Hůrky	314	21,7
Jáchymovská-východ	420	4,8
Jáchymovská-západ	347	3,7
Jelení skok	18	22,2
Karlovy Vary-lázeňské úz.	1921	32,6
Lázeňské území-západ	948	56,5
Letiště	0	0
Mattoniho nábřeží	66	21,2
Na golfu	0	0
Na Ohři	34	0
Na sklárně	64	32,8
Na vyhlídce	828	15
Na výsluní	604	20,9
Nemocnice	6	16,7
Niva	7	0
Nové domky	4602	4,3
Nové Drahovice	3470	13,3
Nové Tuhnice	219	2,3
Olšová vrata	373	2,9
Počerny	291	2,1
Pod lesem	1416	27,2
Pod Vítkovým vrchem	14	85,7
Pražská	11	0
Rolava	241	10,8
Rosnice	159	6,9
Růžový vrch	2056	2,4
Rybáře	3448	11,9
Sedlec	560	5,4
Stará Kysibelská	1182	6,5

název ZSJ	Počet obyvatel	Podíl cizinců (%)
Stará Role	1234	3,5
Staré Tuhnice	2569	8,4
Střed	2162	21,7
Tašovice	1022	10,5
U nemocnice	526	9,3
U tří křížů	0	0
U vysílačky	1307	7
Vítězná	1990	26,4
Vítkův vrch	4	0
Výšina	712	9
Zlatý kopeček-východ	583	5,7
Zlatý kopeček-západ	50	4

Zdroj: ČSÚ 2014b. Vlastní zpracování.

Tabulka C.2. Lokalizační kvocienty zkoumaných skupin cizinců v ZSJ Karlových Varů v roce 2011.

název ZSJ	Něm.	Kaz.	Rus.	Slov.	Viet.	Ukr.
Bohatice	0,15	0	0,15	1,24	1,1	0,29
Cihelny	0	0	2,46	0	0	0
Čankov	1,69	0	0	1,56	0	0
Čankovská	0,67	0,58	0,4	1,09	0,26	0,78
Dolní Drahovice	0,35	1,6	1,25	0,43	0,38	0,72
Doubí	2,16	0,18	0,63	0,39	0,32	0,25
Dvory	0,42	0	0,19	1,43	0,49	0,69
Horní Drahovice	0,59	0,62	0,85	0,76	0,81	0,48
Hřbitov	0	0	0	42,48	0	0
Hůrky	1,46	14,09	2,72	0	0	0,53
Jáchymovská-východ	0,82	0	0	1,01	0,6	0,39
Jáchymovská-západ	0,33	0	0	0,61	0	0,11
Jelení skok	12,78	0	2,87	0	0	0
Karlovy Vary-lázeňské úz.	1,92	3,32	4,54	1,99	0,13	2,87
Lázeňské území-západ	16,74	6,31	5,26	0,22	0,07	2,97
Mattoniho nábreží	5,23	0	0	0	10,47	0
Na sklárně	0	0	0,4	3,32	0	0
Na vyhlídce	0,83	1,45	2,19	0	0	1,53
Na výsluní	0	0,66	3,72	1,05	0,1	1
Nemocnice	0	0	0	0	0	0
Niva	0	0	0	0	0	0
Nové domky	0,07	0	0,16	0,92	0,27	0,47
Nové Drahovice	0,3	2,53	1,36	1,04	0	1,46
Nové Tuhnice	0	0	0	0,97	0,29	0,5
Olšová vrata	0	0	0,21	0	0	0,59
Počerny	0	0	0	0	0	1,14
Pod lesem	0,73	3,38	1	2,55	9,05	1,29
Pod Vítkovým vrchem	0	0	22,6	0	0	0
Rolava	0	0	0	1,76	1,56	2,97
Rosnice	0	0	0,33	0	0	0
Růžový vrch	0,06	0	0,19	0,62	0,12	0,4
Rybáře	0,17	0,23	0,31	1,11	2,92	0,94
Sedlec	0	0	0	1,52	1,01	1,28
Stará Kysibelská	0,49	1,01	0,26	0,72	0,48	0,98
Stará Role	0,56	0,32	0,1	1,03	0,1	0,54
Staré Tuhnice	0,54	0,78	0,67	0,91	0,64	0,86
Střed	0,96	0,55	2,09	0,49	2,79	1,73
Tašovice	0,45	0	0,66	1,04	1,41	0,49
U nemocnice	0,22	0	0,74	0	0	0,94
U vysílačky	0,35	0	0,36	1,46	0	1,39
Vítězná	2,89	2,6	2,9	1,28	1,58	2,02
Vítkův vrch	0	0	0	0	0	0
Výšina	2,1	0	0,25	2,09	1,41	0,85
Zlatý kopeček-východ	0,99	3,42	0,75	0,36	0,11	0,19

Zdroj: ČSÚ 2014b. Vlastní zpracování.